

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА ПІДСУМКАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ 2023

Дослідження "Організації громадянського суспільства, які працюють у ветеранській сфері", ініційоване ICAP Єднання та виконане агенцією Vox Populi у межах проєкту "Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства", який реалізовується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень та Центром демократії та верховенства права завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Дослідження проведене у період з травня по серпень 2023 року із застосуванням якісних і кількісних методів соціологічних досліджень.

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМАНДА

Ольга Жмурко - методологія, аналіз даних, Vox Populi

Валерія Якушко - методологія, модерування інтерв'ю і аналіз даних, Vox Populi

Артем Закотюк - модерування інтерв'ю і аналіз даних, Vox Populi

Експертки дослідження

Ольга Гальченко – програмна менеджерка Міжнародного Фонду «Відродження»

Оксана Коляда – директор проєктів ГО «Простір можливостей»

Любов Галан – голова й співзасновниця Правозахисного центру для військовослужбовців «Принцип».

Дослідники вдячні всім респондентам і учасникам дослідження за приділений час, надану експертизу і за професійні оцінки досліджуваної теми.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ	5
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ	7
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
УМОВИ РОБОТИ І ПРОФІЛЬ ВЕТЕРАНСЬКИХ І ПРО-ВЕТЕРАНСЬКИХ ОГС.....	8
САМООЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЯМИ СВОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ РОБОТИ.....	11
СПІВРОБІТНИЦТВО З ІНШИМИ ВЕТЕРАНСЬКИМИ ОГС, МІСЦЕВИМИ ТА ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ....	12
НАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ ОРГАНІЗАЦІЙ І СЕКТОРУ В ЦІЛОМУ.....	14
ВЛАДИ	
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДТРИМКИ І РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ	16
МІЖНАРОДНИМ ДОНОРСЬКИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ	16
ОРГАНІЗАЦІЯМ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	17
РОЗДІЛ I. ПРОФІЛЬ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОГС	18
I.1 Диференціація організацій. Правове поле діяльності та профіль роботи	18
I.2 З якими категоріями населення працюють і які основні послуги надають ОГС	24
I.3 КАДРОВА СПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ	25
РОЗДІЛ II. ЯК ВЕТЕРАНСЬКІ ОГС ОЦІНЮЮТЬ СЕБЕ. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ	26
II.1 САМООЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЯМИ ВЛАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	26
II.2 Джерела фінансування	28
РОЗДІЛ III. СПІВРОБІТНИЦТВО З ІНШИМИ ВЕТЕРАНСЬКИМИ ОГС, МІСЦЕВИМИ ТА ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ	29
III.1 Співробітництво та оцінка відносин з іншими ОГС, місцевою та центральною владою.....	29
III.2 Оцінка важливості співробітництва з іншими ОГС, місцевою та центральною владою.....	29
III.3 Сприйняття функціонування ветеранських ОГС.....	30
III.4 Оцінка надання послуг ветеранам та їх родинам від державних органів та служб.....	31
РОЗДІЛ IV. НАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ	34
ДОДАТОК 1. БАЗА НУО	36
ДОДАТОК 2.	36
ДОДАТОК 3	37
ДОДАТОК 4	38
ДОДАТОК 5	38

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція на сході України

ГО – Громадська організація

ОГС – Організація громадянського суспільства

ООС – Операція об'єднаних сил

НУО – Неурядова організація

МОН – Міністерство освіти і науки України

МОМ – Міжнародна організація міграції

УБД – Статус учасника бойових дій

IREX – Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (англ. International Research & Exchanges Board)

ВСТУП

Ветерани як соціальна група, потреби якої актуалізувалися в сучасному суспільному дискурсі, почала помітно виокремлюватися із початком російсько-української війни і проведенням Антитерористичної операції в окремих районах Донецької і Луганської областей з 2014 року. Зокрема, в контексті формування нових практик вшанування пам'яті воїнів і загиблих під час проведення АТО і ООС.

Як йдеться у попередніх дослідженнях, ветеранський рух в Україні до 2014 року розглядався у розрізі досвіду Другої світової війни та війни в Афганістані. Відповідно до нього створювалися громадські об'єднання, які представляли інтереси ветеранів і взаємодіяли із органами державної влади та іншими суб'єктами від імені ветеранської спільноти¹. Із початком російської агресії щодо України у 2014 році структура соціальної групи ветеранів повністю змінилася, так само як навколо неї утворилося поле стейкхолдерів, які представляють інтереси цієї спільноти на різних суспільних і громадських рівнях, зокрема, у питаннях ресоціалізації і адаптації під час повернення до цивільного життя, а також у підтримці сімей ветеранів і військових. Дослідниці стверджують, що за роки проведення АТО/ООС в Україні було створено близько 1000 ветеранських організацій, серед яких 50 діяли на всеукраїнському рівні. Втім, на думку авторок, інституціалізація ветеранського руху стикалася із низкою складнощів, пов'язаних, перш за все, із триваючими бойовими діями на сході України та різним рівнем спроможності засновників організацій забезпечувати їхню стабільну діяльність. Так, з того часу окремі організації продовжують свою роботу і дотепер, розвинувшись у потужні мережі всередині ветеранської і про-ветеранської спільноти, інші, навпаки, припинили свою діяльність.

На рівні держави у 2014 році було створено Державну службу України у справах ветеранів, яка здійснювала свою діяльність як центральний орган виконавчої влади включно до 2019 року. Згодом Службу було реорганізовано у Міністерство у справах ветеранів України, менше року воно було об'єднане із Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо-переміщених осіб, але вже у 2020 році об'єднання міністерств було скасовано і Міністерству у справах ветеранів України повернуто його колишню назву.

Для розуміння загального контексту ветеранської соціальної проблематики варто побіжно згадати результати попередніх досліджень, які реалізувались у цій сфері, щоб порівняти їх із ситуацією на даний момент. За даними Міністерства у справах ветеранів станом на липень 2019 року, в Україні налічувалося 369 451 осіб, які отримали статус учасника бойових дій (УБД) із числа тих, хто захищав суверенітет та територіальну цілісність України і брали участь в АТО, частка жінок серед учасників бойових дій становила на 2019 рік 15000 (4,1%). Всі ці люди належали до різних відомств - найбільше - до Міністерства Оборони України (68%), менше - до Нацгвардії, МВС (по 10% відповідно), до Державної прикордонної служби, Служби безпеки України та інших². Проведене до початку повномасштабного вторгнення опитування ветеранів³, вималювало "портрет ветерана" в Україні до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Згідно даних цього дослідження, ветеран - це, у 92% випадків - чоловік (відповідно, 8% - жінок), найчастіше (у 55% випадків) - ця людина належить до вікової групи 30-44 років, найчастіше (у 70% випадків) проживає в обласному центрі, найбільша частина опитаних походила із північного макрорегіону (27,7% - Житомирська, Київська, Сумська та Чернігівська області, а також м. Київ), найменша - із південного (10% - Миколаївська, Херсонська та Одеська області). Більша частина ветеранів(-ок) - 65% - одружені, найбільша частка ветеранів потрапили у зону АТО в 2014 - 2015 роках (35% і 28% відповідно). Ще до початку

¹Соціологічне дослідження "Роль ветеранської спільноти у розбудові демократичного суспільства", Світлана Балюк, Наталія Клаунінг, Людмила Четвертухіна, Січень 2022

²Дані інформаційних запитів до відомств в межах соціологічного дослідження "Залучення ветеранів до громадського і політичного життя: шлях від військових перемог до особистих". Києво-Могилянська Академія, ГО "Студена", 2019 р.

³Соціологічне дослідження "Роль ветеранської спільноти у розбудові демократичного суспільства", Світлана Балюк, Наталія Клаунінг, Людмила Четвертухіна, Січень 2022.

повномасштабного вторгнення більшість ветеранів(-ок) (64,3%) вважали, що їхні права недостатньо захищені на державному рівні. Близько третини ветеранів(-ок) час від часу стикалися з порушенням своїх прав (32,8%), що корелює із даними інших соціологічних досліджень⁴.

Сьогодні, згідно Аналітичної інформації за даними Міністерства у справах ветеранів України загальна кількість осіб, на яких поширюються норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» становить 851 068 осіб⁵. Серед них учасників бойових дій АТО/ООС 438 834 осіб. У відсотковому співвідношенні найбільше представників вікової групи серед ветеранів російсько-української війни – 31-40 років (43,5%), частка жінок серед ветеранів складає близько 9%.

В той самий час, за словами очільниці Міністерства у справах ветеранів після завершення війни мова буде йти про, щонайменше, 4 млн. громадян, які в тій чи іншій мірі будуть дотичні до ветеранської сфери⁶. Як готується прийняти виклик із підтримки цих людей наша держава і громадянське суспільство?

За період АТО/ООС включно до початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року реалізовувалися ініціативи у сфері психологічної, правової, економічної та просвітницької підтримки ветеранів, змінювалося і сприйняття ветеранської спільноти з боку суспільства. Для прикладу, у 2019 році позитивне ставлення до ветеранів висловлювали 62% респондентів, у 2023 році - 93% опитаних довіряють ветеранам, які повернуться з повномасштабної війни та 95% – ветеранам АТО (ООС) 2014-2021 років⁷.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Дослідники мали на меті вивчити поле організацій громадянського суспільства, проєктів і ініціатив, які працюють у сфері дотичній до роботи із ветеранами, їх родинами, родинами загиблих військових та зниклих безвісти військових та дослідити структуру стейкхолдерів, задіяних у сфері підтримки ветеранів і ветеранських організацій. На початку роботи над проєктом були сформульовані наступні дослідницькі завдання:

- дослідити поле ОГС, ініціатив та проєктів, які реалізуються у сфері дотичній до роботи із ветеранами, їх родинами, родинами загиблих військових та зниклих безвісти військових; мапування формальних та неформальних мереж ОГС, які об'єднують ветеранів, їхніх родин, та родин загиблих військових чи зниклих безвісти;
- оцінити рівень спроможності ОГС надавати послуги ветеранам, їхнім родинами, родинами загиблих та зниклих безвісти військових;
- визначити розвиткові та навчальні потреби ОГС, які працюють над наданням послуг чи реалізації проєктів для ветеранів, їх родин, родин загиблих військових та зниклих безвісти військових;

⁴Дослідження потреб ветеранів, 2019 р., КАНТАР.

⁵Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України [Електронний ресурс] // Міністерство у справах ветеранів України: <https://data.mva.gov.ua/>

⁶З інтерв'ю очільниці Міністерства у справах ветеранів Юлії Лапуніної Радіо Свобода 22 травня 2023 р.: <https://www.radiosvoboda.org/a/laputina-intervyu-ministerstvo-dopomoha-veteranam/32422428.html>

⁷За даними двадцятого загальнонаціонального опитування. Образ ветерана в українському суспільстві, Соціологічна Група "Рейтинг", січень 2023 р.

- дослідити основні джерела фінансування ОГС, які об'єднують ветеранів, їхніх родин, та родин загиблих військових чи зниклих безвісти;
- визначити найбільш пріоритетні тематичні напрями діяльності для ветеранських організацій і основні фактори, які впливають на створення та активну роботу ветеранських організацій;
- визначення регіонального розподілу діяльності ветеранських організацій; зокрема, визначення на якому рівні, як правило працюють ветеранські організації (Київ, обласний центр, центр ОТГ тощо);
- виокремити тематичні сфери, в яких працюють паралельно декілька проєктів/ініціатив та сфери, які, навпаки, недостатньо забезпечені підтримкою з боку проєктів/ініціатив;
- аналіз наявності чи відсутності механізмів або ініціатив координування проєктів у ветеранській тематиці;
- дослідити, чи співпрацюють ветеранські організації із іншими ОГС, органами влади та ОМС;
- дослідити, які напрямки роботи по роботі із ветеранами планують реалізовувати та підтримувати ЦОВ та ОМС.

Польовому етапу дослідження передувала роботи із вивчення “поля” ОГС на основі наявних відкритих джерел та наданої інформації від зовнішніх експертів. За основу було взято перелік із 1066 організацій національного і регіонального рівнів, інформація про яких включала також: назву ОГС, тематичну сферу діяльності і види послуг, які надає організація, контакти організації (за наявності), цільові аудиторії організації. Цей перелік організацій слугував основою для наповнення масиву даних кількісного опитування організацій. В межах кабінетного етапу дослідження були використані дані вже наявних соціальних досліджень, дотичних до ветеранської сфери, проведені у 2019 - 2023 роках. Перелік посилань на використані дослідження наводиться в тексті аналітичного звіту.

Для проведення кількісного опитування був розроблений опитувальник з переважно закритими стандартизованими запитаннями. Анкету було запрограмовано в програмному пакеті KoVo Tool для можливості самозаповнення респондентами онлайн. Далі було надіслано запрошення заповнити опитувальник представникам ветеранських ОГС з наданої бази (база загалом налічувала 1066 організацій). Дослідження було проведене протягом липня-серпня 2023 року з ветеранськими ОГС. Всього було отримано 117 заповнених опитувальників. Опитувальники переважно заповнювалися керівниками / головами організацій. Максимальна теоретична похибка вибірки не перевищує 8.6% (проте можуть мати місце додаткові систематичні зміщення). Варто зазначити, що під час онлайн-опитування і організації були сконтактовані інтерв'юерами через вказані контакти (електронну пошту, контактний телефон). Так, зі зведеної бази - з 1066 організацій 354 організації дали відповідь на контактування інтерв'юерів, 69 організацій зазначили, що вони тимчасово або взагалі не проводять діяльність ГО, 644 організації сконтактувати не вдалося (здебільшого респонденти повідомляли, що вони нині є військовослужбовцями та не дотичні до діяльності організацій).

Якісний компонент дослідження передбачав проведення глибинних інтерв'ю з ключовими інформантами. Всього відбулося 27 експертних глибинних інтерв'ю з представниками міністерств (Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я); представниками громадянського суспільства, які працюють у ветеранській сфері; представниками донорів та комунальних установ, які дотичні до досліджуваної сфери (див. Додаток 2). Експертні глибинні інтерв'ю були проведені онлайн за допомогою інструменту Zoom та тривали від 60 до 90 хвилин (кожне) за попередньо створеним гайдом (див. Додаток 3), який включає 4 змістовні блоки, а саме “Сектор ветеранських організацій в Україні”, “Співпраця з ОГС, які працюють у ветеранській сфері”, “Діяльність ОГС, які працюють у ветеранській сфері” та “Потреби та діяльність ОГС, які працюють у ветеранській сфері”.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дане дослідження відбувалося під час активної фази бойових дій на території України, що стало суттєвим обмеженням як в контексті реалізації логістики збору даних (проведення інтерв'ю і збору заповнених анкет), так і в контексті досяжності респондентів. Зокрема, наша гіпотеза полягає в тому, що частина організацій, зокрема, тих, які засновані ветеранами і представляють безпосередньо цю соціальну групу не діяли на момент проведення опитування через перебування їхніх учасників в зоні бойових дій. Зокрема, експерти дослідження зазначають, що сучасне поле громадських організацій, які, зокрема, представляють ветеранів, сильно змінилося і продовжує трансформуватися через те, що значна частина засновників і членів ветеранських НУО (спілок, рад, асоціацій тощо) наразі перебувають на фронті і не відомо чи відновлять вони свою повноцінну роботу після завершення активної фази бойових дій на території України. Це означає, що дані дослідження можна інтерпретувати як коректні, перш за все, на період проведення дослідження і з обережністю використовувати їх для того прогнозування або моделювання ситуації із полем ветеранських організацій в майбутньому.

У світлі цього доцільно попередньо вказати на потребу операціоналізувати поняття об'єкту дослідження. Нагадаємо, що фокус уваги дослідників був сконцентрований на ветеранських організаціях і організаціях, дотичних до підтримки ветеранів у широкому сенсі, тож необхідною є концептуалізація поняття ветеранських організацій і організацій, які дотичні до ветеранської сфери, які розглядаються в межах дослідження.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ

Ветеран війни - відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту"⁸, це особа (особи), яка брала участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав, до яких належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники війни. Як показують дані дослідження соціологічної групи "Рейтинг"⁹, до групи "ветеранів" ще донедавна українці відносили різні категорії учасників бойових дій. Наприклад, влітку 2022 року третина респондентів вважала "ветеранами" тих, хто "воює і повернеться з фронту в нинішній (російсько-українській війні)", ще третина респондентів визначає "ветерана війни", перш за все, як учасника Другої світової війни, що, відповідно, означає, що ветераном війни з цієї точки зору є літня людина. Втім, вже за півроку суспільна думка змінюється, і майже п'ята частина опитаних в межах іншого дослідження¹⁰, проведеного соціологічною групою "Рейтинг" у січні 2023 року, для більшої половини опитаних (55%) ветеран це "людина середнього віку", а для п'ятої частини респондентів ветеран це людина молодого віку. Тобто громадська думка і образ ветерана зазнають змін. В нашому дослідженні під ветеранами і їхніми потребами ми будемо розглядати людей і їхні потреби, які брали участь саме в російсько-українській війні (з 2014 року).

Російсько-українська війна або російська військова агресія на території України - термін, який використовується в засобах масової інформації, публіцистиці, шкільних підручниках і означає військові дії на території України з боку російських військ з 2014 року і дотепер.

Наразі визначення і діяльність **ветеранської організації** або громадського об'єднання ветеранів війни не регулюється окремим нормативним актом, тож ветеранські громадські об'єднання входять до загальної групи "громадських організацій". Їхньою особливою рисою є те, що вони створені

⁸ Джерело: Верховна Рада України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

⁹ Шістнадцяте загальнонаціональне опитування в умовах війни, проведене соціологічною групою «Рейтинг» 6-7 серпня 2022 року.

¹⁰ Дослідження Українського ветеранського фонду, соціологічної групи "Рейтинг" і Texty.org, джерело: https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana/

громадянами, які мають соціальний статус ветеранів війни, учасників війни, учасників бойових дій тощо. До складу цих організацій, в першу чергу, входять саме ті, хто має цей статус, що і визначає приналежність організації до “ветеранської”. Втім, в межах даного дослідження, яке покликане вивчити широке поле громадських ініціатив, які працюють у сфері підтримки ветеранів, доцільно виділити і такі організації, до засновників або членів яких ветерани безпосередньо не належать. В даному дослідженні пропонується використання визначення “про-ветеранські організації”, тобто які в тій чи іншій мірі залучені у своїй діяльності до роботи із такою соціальною групою як ветерани. Варто також зауважити, що, більшою мірою, в інтерв'ю з експертами і експертками дослідження йшлося про співпрацю організацій із ветеранами російсько-української війни. Детальніше про розрізнення цих типів організацій та інших форм громадських об'єднань, створених за безпосередньої участі ветеранів або членів їхніх сімей та громадських діячів, які надають послуги ветеранам, буде йтися в Розділі 1.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

УМОВИ РОБОТИ І ПРОФІЛЬ ВЕТЕРАНСЬКИХ І ПРО-ВЕТЕРАНСЬКИХ ОГС

- Експерти з числа представників органів державної влади, комунальних закладів і громадського сектору зазначають, що зазвичай розділяють у своїй роботі організації, які засновані і складаються, переважно, із ветеранів та/або членів їхніх сімей¹¹. Такі організації коректно називати “ветеранськими”. Ті організації, діяльність яких - адвокаційна або сервісна - спрямована на надання допомоги ветеранам, вважаються експертами ОГС, які працюють у сфері ветеранів, тут і далі - “про-ветеранські організації/проекти/ініціативи” тощо.
- Міністерство у справах ветеранів намагається формалізувати розподіл (виокремлення) громадських організацій, заснованих ветеранами або членами їхніх сімей. Зараз одним з критеріїв віднесення організації до “ветеранської” з боку Міністерства у справах ветеранів та інших органів державної влади є наявність серед засновників представників ветеранської спільноти та зазначення у статутних документів ветеранів як однієї з цільових груп. Представники органів державної влади однозначно позитивно оцінюють цю ініціативу, додаючи, що це допомогло би органам державної влади більш виважено приймати рішення про співпрацю із тими чи іншими громадськими організаціями. Особливо у перспективі подальшого роздержавлення соціальних та інших послуг ветеранам громадським організаціям. Експерти наголошували на потребі єдиної бази організацій або ж систематизації таких організацій за типами послуг, що надаються, географією діяльності, цільовими аудиторіями тощо. Наразі кожна з інституцій, до певної міри, взаємодіє у межах своєї “бульбашки”, концентруючись на співпраці із найбільш лояльними або “дружніми” до інституції НУО.

¹¹Проект Закону України від 18 липня 2023 року “Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу громадських об'єднань ветеранів війни”

- Громадські ж організації, які мають досвід взаємодії із органами державної влади, навпаки, у більшості своїй наполягають на тому, що системності і скоординованості у роботі із ветеранами не вистачає саме органам державної влади. Наприклад, критично оцінюється ефективність роботи Громадської ради при Міністерстві у справах ветеранів, розпорошеність і почасти неузгодженість ініціатив, пов'язаних із запровадженням нових підходів (кейс-менеджери або ментори для ветеранів), складність комунікації із органами державної влади, коли на запити з боку ГО не надходить відповіді тощо.
- В цілому, думки всіх груп експертів сходяться щодо потреби у подальшому перегляді підходів до формування деорганізаційної політики щодо ветеранів - йдеться про врахування соціально-демографічного профілю спільноти (люди молодого, активного і працездатного віку), стимулювання їхньої соціальної і економічної активності, інклюзивний підхід і перехід від стимулів у вигляді соціальних пільг (що, у свою чергу, формує певний патерналістський образ ветерана у суспільстві) до акцентуванні на можливостях і розвитку сильних сторін ветеранів і ветеранок в умовах цивільного життя після повернення у свої громади.
- Поки що можна говорити про процес трансформацій у полі ветеранських і про-ветеранських організацій. Наразі експерти відмічають, більшою мірою, пік активності саме другої категорії організацій. Тобто є ресурс і є запит на розвиток системи надання соціальних, психологічних, інформаційних і правових послуг для ветеранів, які здійснюються, переважною мірою, саме про-ветеранськими організаціями. З ними наразі найбільше відбувається співпраця і консультування у питаннях розробки державних політик і впровадження нових моделей. Варто зазначити, що у складі засновників про-ветеранських організацій також можуть бути ветерани, більшість з яких зараз на фронті і, фактично, не залучені до діяльності або управління організаціями.
- Експерти прогнозують сплеск відновлення роботи або створення нових ветеранських організацій саме після демобілізації України. Це означає, що до цього часу і держава, і, бажано, донорські організації, зможуть краще орієнтуватися у потребах як самої спільноти, так і можливостях підтримки їхньої громадської активності. Наприклад, представники міжнародних організацій вказують на те, що така підтримка в майбутньому має надаватися різним, і частіше - локальним - організаціям, які будуть створюватися і діяти в інтересах ветеранів місцевих громад.
- Поки що за результатами кабінетного дослідження можна зробити висновок, що не дивлячись на велику кількість офіційно зареєстрованих НУО (в мапі дослідження фігурує 1066 організацій) лише половина з них мають актуальні контакти, і лише 10% відгукнулися на участь в кількісному опитуванні.
- За результатами кількісного опитування за регіоном знаходження (або регіоном знаходження головного офісу у разі наявності декількох філій) 25% опитаних ОГС знаходяться у західних регіонах України, 27% – у м. Київ, 30% – у Центрі/на Півночі, 18% – на Півдні/Сході;

- Переважна більшість (73%) були засновані в період між 2014 роком і до 24 лютого 2022 року. Були засновані після 24 лютого 2022 року – 5%, а до 2014 року – 22%;
- 38% функціонують на національному рівні, а ще 11% – на рівні декількох областей. Решта 51% зосереджені або (переважно) на рівні однієї області, або (рідше) на рівні окремого населеного пункту чи громади; Медіанна кількість осіб, які звертаються до опитаних ОГС щомісяця (серед тих, хто надав інформацію) – 55 (хоча розкид від 1 до 1000). 88% ОГС працюють з представниками безпосередньо 5 ветеранських категорій (у середньому – з 3 різними категоріями) (решта 12% працюють майже у всіх випадках з певними іншими категоріями). Серед усіх ОГС найчастіше відповідали, що вони працюють з ветеранами нинішньої війни (з ними працюють 78%), з родинами загиблих військовослужбовців (72%) і з родинами ветеранів нинішньої війни (68%). Про роботу з родинами тих, хто пропав безвісти, говорять 48%, а з родинами тих, хто в полоні – 44%;
- Найчастіше ОГС надають такі послуги, як психологічна підтримка / адаптація (79%), інформаційно-просвітницька діяльність (73%), юридична підтримка (64%). Більше половини (55%) також організують заходи для дітей. Інші види послуг називалися рідше (від 40% у випадку медичної підтримки до 30% у випадку матеріальної підтримки); Не менше 33% опитаних ОГС не мають жодного співробітника на повній чи частковій зайнятості. При цьому, щонайменше 80% опитаних ОГС повідомили, що мають волонтерів, які не отримують зарплату.
- Ці дані цілком корелюють із результатами якісного компоненту опитування. Зокрема, представники органів державної влади у більшості своїй взаємодіють вже із потужними, розвиненими інституційно організаціями, натомість не маючи ресурсів шукати нових партнерів у регіонах і надавати відповідну підтримку таким організаціям, яка б допомогла розвинутися інституційно. Цей напрямок, за словами експертів, які представляють донорську спільноту, буде одним з пріоритетних для їхніх грантових програм в майбутньому. Відкритим, тим не менше, залишається питання доступу до саме ветеранських організацій, які сприймаються, частіше, як досить закрита і “нішева” спільнота у секторі ГО.
- Експерти з числа НУО, які взяли участь в опитуванні в якості ключових інформантів, серед проєктів, які найближчим часом будуть втілювати їхні організації, називають, перш за все, соціальні, навчальні (тренінгові ініціативи) як на всеукраїнському, так і на місцевому рівнях.
- Якщо серед інституційно розвинених і стабільних неурядових організацій вже виокремлені певні спеціалізовані ніші - правова допомога, розробка програм навчання фахівців різних служб і відомств, робота із органами місцевого самоврядування, залучення бізнесу до проєктів із інклюзії ветеранів, адвокаційна діяльність із просування змін у сфері політик щодо ветеранів; то серед організацій, які лише заходять у це поле, це становлення перебуває на початковому етапі. Це означає, що актуальними можуть бути менторські програми для відповідних

НУО, програми із мережування і розвитку співпраці, зокрема, на рівні громад і на національному рівні.

САМООЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЯМИ СВОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ РОБОТИ

- Опитані під час кількісного анкетування ОГС оцінювали себе за 8 характеристиками. Є три характеристики, за якими переважна більшість опитаних ОГС скоріше або дуже добре себе оцінюють: перспективи на майбутнє (85% позитивних оцінок, в т.ч. 54% дуже добре себе оцінили), кваліфікація співробітників (74% позитивно оцінили, в т.ч. 45% дуже добре себе оцінили) та мотивація співробітників (72% позитивно оцінили, в т.ч. 56% дуже добре себе оцінили). Лише 3-5% оцінили свої ОГС скоріше або дуже погано за цими характеристиками;
- Далі йдуть три характеристики, за якими формально більшість або значна частина позитивно оцінили свої організації при незначній частині тих, хто дав негативні оцінки. Проте у цьому випадку не більше чверті дуже добре оцінили свої організації (тобто ці позитивні оцінки «менш упевнені»). Ці характеристики: ефективність задоволення потреб категорій населення, з якими працюють (67% позитивно оцінили, проте з них 26% дуже добре оцінили), спроможність (57% позитивно оцінили, проте з них 24% дуже добре оцінили), достатність співробітників / волонтерів (44% добре оцінили, проте з них 25% дуже добре оцінили);
- Також є дві характеристики, де більшість ОГС негативно оцінили свої організації. Мова про стабільність джерел фінансування (56% скоріше або дуже погано оцінили свої організації проти лише 11%, які скоріше або дуже добре оцінили) та про достатність фінансових ресурсів (57% проти 11%);
- Більшість ОГС, які не оцінили ефективність задоволення потреб своєю організацією на 9-10 балів, насамперед пояснюють це браком / нестабільністю фінансування (55%). Інші бар'єри називали рідше, проте доцільно враховувати, що до топ-3 потреба також належать проблемні / неналагоджені відносини з владою(19%) і брак співробітників (18%).
- 92% опитаних ОГС мають принаймні одне джерело фінансування своєї діяльності (решта 8% відповіли, що діяльність їх організації не фінансується жодним чином). Найбільше ОГС – 50% серед усіх – назвали донати звичайних мешканців. Далі йдуть донати від бізнесу (26%), фінансування від міжнародних організацій (26%) і фінансування з коштів місцевого бюджету (25%). 19% ОГС фінансують свою діяльність з власних коштів чи за рахунок членських внесків, 16% – за рахунок інших українських НУО. Про державний бюджет говорять 5% ОГС;
- Серед опитаних ОГС лише 7% відповіли, що у разі припинення фінансування одразу б не змогли існувати. При цьому 6% змогли б ще існувати до 1 місяця, 17% – від 1 до 3 місяців, 10% – від 4 до 6 місяців, а 60% – понад 6 місяців.

СПІВРОБІТНИЦТВО З ІНШИМИ ВЕТЕРАНСЬКИМИ ОГС, МІСЦЕВИМИ ТА ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ

- Експерти з числа ключових інформантів, які всі представляли потужні і інституційно розвинені організації (із історією реалізованих проєктів та ініціатив) зауважували, що нині сектор громадських організацій у ветеранській сфері урізноманітнівся тими, хто долучився до роботи із ветеранами або членами їхніх родин у режимі ad hoc. Зокрема, представники громадського сектору вважають, що організаціям не вистачає комунікації між собою, вони потребують більшого залучення до спільних проєктів, обміну досвідом і кращими практиками. Нинішні мережі НУО, що працюють у сфері надання послуг ветеранам, розширюються поступово, а це означає, що на рівні громад і держави ряд послуг, які надають організації, можуть дублюватися, інші потреби, навпаки, покриватися неповністю, залежно від потенціалу і спроможності організацій і надавачів послуг на місцях.
- Представники громадських організацій, які взяли участь в опитуванні в якості ключових інформантів, здебільшого, більш позитивно оцінюють ефективність взаємодії із органами місцевого самоврядування у порівнянні з представниками центральних органів державної влади. Так, на якість взаємодії з останніми негативно впливають, перш за все, відсутність з боку представників органів центральної влади скоординованої роботи і комунікації із громадським сектором, негативне сприйняття критичних зауважень з боку громадських активістів щодо діяльності органів державної влади, відповідальних за розробку і реалізацію політики у ветеранській сфері. Представникам громадськості не вистачає системного і ветерано-центриського бачення роботи таких органів державної влади. Зокрема, йдеться, про більшу активність, відкритість до діалогу, розвиток аналітичних і комунікаційно-інформаційних спроможностей органів державної влади в тому числі і при взаємодії різних відомств.
- 81% співпрацюють з іншими ветеранськими ОГС, 75% – з місцевою владою, 62% – з центральною владою; ми припускаємо, що серед респондентів саме цього дослідження були найбільш активні і “видимі” організації. До того ж респондентів дослідження досягали в тому числі і через мережі органів державної влади, коаліцій громадських організацій тощо.
- Абсолютна більшість опитаних ОГС – 79% – вважають свої відносини з іншими ветеранськими ОГС співпрацею. Лише 2% говорять про нездорові відносини, хоча ще 8% говорять про здорову конкуренцію;
- Щодо місцевої і центральної влади, то, відповідно, 28% і 36% стверджують, що відносин практично немає (порівняно із 12% у випадку інших ветеранських ОГС). Решта ж також переважно говорять про адекватну співпрацю (58% у випадку місцевої влади і 49% у випадку центральної влади). Лише 7% вбачають негатив у взаємодії з місцевою владою, а у випадку центральної влади негатив бачать 8%;

- Хоча 77-79% вважають, що їм важливо співпрацювати з іншими ветеранськими ОГС / місцевою владою / центральною владою для досягнення своїх цілей, але при цьому це не є критичним (лише 17-30% вбачають критичну потребу);
- 77% ОГС вважають, що ветеранські ОГС доповнюють діяльність центральних та місцевих органів влади, а тому на майбутнє зберігатиметься потреба в їх існуванні. Натомість 23% вважають, що на майбутнє влада має перебрати на себе виконання їх функцій;
 Не більше 35% скоріше або дуже добре оцінюють ефективність державних органів / служб. З іншого боку, і не більше 34% оцінюють скоріше або дуже погано. Причому майже у всіх випадках баланс оцінок або позитивний (тобто тих, хто добре оцінює, більше, ніж тих, хто погано), або близький до 0. Лише у випадку Міністерства у справах ветеранів 21% відповіли добре, а 34% – погано (відповідно, баланс є помітно негативним).
- Результати опитування відповідають і експертним оцінкам щодо рівня взаємодії всередині ГО, які працюють у ветеранській сфері. Причому здебільшого йшлося, перш за все, не про ветеранські організації, а про ті, які надають допомогу ветеранам. Відносно невисокий рівень фактичної взаємодії між НУО на локальному рівні (через брак інформації, ресурсів тощо) впливає і на якість роботи цих організацій - можливості обміну досвідом, кращими практиками, доповнення роботи одне одного і уникнення дублювання вкладених ресурсів. Водночас, всі без винятку експерти відмічають високий рівень кооперації всеукраїнських інституційно розвинених громадських організацій, а також регіональних організацій, які працюють прицільно із ветеранами на рівнях областей.
- Відносини між НУО і владою, з одного боку, не можна назвати антагоністичними - співпраця на різних рівнях відбувається, але, на думку громадських організацій (ключових інформантів дослідження), на національному рівні відбувається недостатньо ефективно - зокрема, учасники дослідження говорять про те, що профільне Міністерство не враховує локальні потреби (не має спроможності, оскільки ліквідовано територіальні відділення Міністерства або не ставлять мету аналізувати різні регіональні контексти); хоча у 2022 році представники Міністерства активно взаємодіяли з місцевими організаціями, відвідували різні області і спілкувалися з їхніми представниками. Також залучення громадськості до роботи громадської ради при Міністерстві ветеранів потребує більшої відкритості і розширення кола представників НУО серед учасників цієї Ради. Не дивлячись на те, що представники профільного Міністерства відмічають роботу громадських рад як ключовий інструмент консультування і взаємодії із громадськістю, експерти з числа НУО зазначають, що 2 з трьох громадських рад при Міністерстві наразі, фактично, не функціонують.
- Серед експертів дослідження не було представників організацій, які б мали досвід залучення державних коштів. Водночас, частина респондентів вважає, що приклад діяльності Українського ветеранського фонду є успішним з точки зору провадження інформаційної роботи, продукування аналітичних матеріалів по темі і налагодження

співпраці з неурядовим сектором. Покращення, на думку експертів, вимагають такі напрямки як, наприклад, реєстрація надавачів психологічних послуг (процедура, на думку, експертів потребує оптимізації і більшої популяризації серед потенційних надавачів), а також грантові конкурси від Українського ветеранського фонду - окремі респонденти з числа ОГС говорять про складність процедури подання на конкурс та наявні ризики і обмеження щодо ефективного розпорядження державними коштами, тому, більшою мірою, вони сфокусовані на співпраці із міжнародними організаціями.

НАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ ОРГАНІЗАЦІЙ І СЕКТОРУ В ЦІЛОМУ

- Найбільше респондентів кількісного опитування говорили про забезпечення стабільних джерел фінансування (57%) і достатній рівень фінансування (51%). Далі йдуть можливість тримати постійний штат співробітників (42%), налагодження співпраці з органами влади (37%) і підвищення кваліфікації співробітників (31%). Інші потреби є нагальними для меншої кількості ветеранських ОГС.
- Про необхідність стабільної фінансової підтримки організацій, особливо у довготерміновій перспективі (що допоможе організаціям розвинути і в період піку запиту з боку ветеранів бути спроможними задовольняти потреби цільової групи) зазначали всі без винятку респонденти експертного опитування. Громадські організації наполягають на необхідності такої підтримки в перспективі делегування державою ГО функцій надавачів соціальних послуг ветеранам (і специфіки фінансування цих послуг органами державної влади, коли оплата за послуги здійснюється по факту їх надання і не передбачає авансування за ці роботи).
- Також і представники донорських, і громадських організацій вказують на ризики того, що сьогодні грантові програми підтримки розпочинаються донорами, які “заходять” в цю сферу без належного ознайомлення із полем, кошти виділяються, найчастіше, на тематичні пріоритети, розроблені без урахування потреб тих чи інших організацій, разом із рядом обмежень для самих громадських організацій - з точки зору адміністративних, комунікаційних та інших супутніх проєктних вимог. Наприклад, значна частина донорських організацій обмежує або взагалі не підтримує діяльність, пов’язану із допомогою (будь-якою) військовослужбовцям. Це негативно впливає на можливості роботи організацій, які допомагають (майбутнім) ветеранам на всіх етапах – від мобілізації до збройних сил, до етапу повернення у цивільне життя.
- Водночас, окремі представники донорських організацій говорять про потенційну можливість розпочинати програми підтримки (новостворених) організацій, які працюють на локальному рівні, тим самим висловлюючи і готовність застосовувати інші, менш формалізовані процедури грантового відбору.

Щодо потреб організацій, експерти виділяють наступні: інституційна підтримка і навчання проєктному менеджменту, організаційний

розвиток, профілактика вигорання, розвиток професійних навичок та залучення ресурсів на діяльність організації.

- Організаціям громадянського суспільства, так само як і донорам, важливо, щоб у полі про-ветеранських організацій поступово відбувалась спеціалізація і професіоналізація послуг - правова допомога, психологічна допомога і соціальний супровід, робота із різними групами (ветеранами, родичами, дітьми тощо), послуги із реабілітації тощо. На рівні представників самої спільноти може відбуватися і нагляд за дотриманням якості наданих послуг, розробки протоколів такої роботи. Стандартизація і контроль якості - за безпосередньої участі відповідальних органів державної влади.
- Втім, важливо підкреслити, що навчання і розвиток професійних навичок громадських організацій важливо проводити і підтримувати разом із наданням організаціям підтримки на здійснення своєї операційної діяльності.
- Вже зараз донорська спільнота і органи державної влади мають заздалегідь планувати роботу із посилення громадської участі ветеранів, які повернуться з війни і зможуть долучатися до створення громадських організацій. Ця категорія організацій буде потребувати окремих підходів до роботи із нею як з боку держави, так і з боку донорської спільноти і представників громадського сектору.
- Окремої уваги потребує просування на державному рівні програм, спрямованих на підтримку родин військових, родичів загиблих, дітей військових, які осиротіли. Ці напрямки, на думку, експертів, наразі охоплені частково ОГС і донорськими програмами, але на державному рівні потребують додаткового привернення до уваги зараз є на часі.
- Більшість респондентів глибинних інтерв'ю оцінюють ОГС (здебільшого, про-ветеранські, тобто такі, які мають попередній досвід роботи у сфері соціального супроводу, надання послуг тощо) як спроможних суб'єктів надання такої допомоги ветеранам та їхнім родинам. Втім, експерти вказують і на неоднорідність професійної спроможності серед представників сектору. Саме тому підвищення якості такої роботи має передбачати стандартизацію послуг (з боку держави), більший рівень професійної взаємодії між організаціями та з іншими надавачами послуг, уніфікації критеріїв оцінки якості таких послуг. Щодо спроможності у цій сфері саме ветеранських організацій, то респонденти частіше сприймають такі організації як об'єднання ветеранів з метою захисту своїх прав та інтересів. Відповідно, для максимального включення ветеранських організацій до пулу надавачів послуг, необхідно надавати прицільну інституційну й організаційну підтримку таким організаціями.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДТРИМКИ І РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ

Рекомендації розроблені за підсумками соціологічного дослідження думок представників експертного середовища і громадських організацій, дотичних до ветеранської сфери.

ОРГАНАМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Експерти дослідження наголошують на необхідності оновлення і модернізації законодавчої бази, яка регулює соціальний статус і захист ветеранів. Йдеться про Закон України "Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту" від 1993 року та іншу нормативно-правову базу, яка стосується гармонізації визначення статусів ветеранів, процедур створення ветеранами громадських організацій та ін. Цим змінам із розробки і модернізації законодавства мають передувати ґрунтовні обговорення і погодження підходів до формування державної політики у ветеранській сфері, які виходять із ветерано-орієнтованої парадигми інклюзивності і врахування потреб і соціально-демографічного профілю сучасних ветеранів.

Рекомендації адресовані, перш за все, профільному Міністерству у справах ветеранів, стосуються посилення спроможності установи координувати процес розробки і впровадження державних політик у сфері підтримки ветеранів, налагодження більш ефективної та інклюзивної роботи дорадчих органів за участі ОГС - Громадської ради, Ради родин загиблих, Ради ветеранів при Міністерстві у справах ветеранів. Варто налагодити формат консультування за участі як представників ОГС, так і інших центральних органів державної влади, відповідальних за соціальну політику, охорону здоров'я, інформаційну політику та ін.

Міністерству у справах ветеранів рекомендовано посилити роботу із розбудови мережі партнерів серед ОГС щодо системного дослідження і врахування потреб як бенефіціарів (ветеранської спільноти), так і громадських організацій, які представляють їхні інтереси або працюють у цій сфері. Координування такої роботи із залученням громадськості та профільних експертів може відбуватися через механізми роботи дорадчих та громадських рад при Міністерстві.

Доцільно розглянути можливості залучення додаткової підтримки з боку міжнародних організацій на розбудову спроможності Міністерства у сферах посилення аналітичної, комунікаційної складових роботи, посилення компетенцій із налагодження партнерських стосунків і взаємодії із зацікавленими сторонами тощо. Додаткової уваги потребує сфера комунікації потреб представників ветеранської спільноти у публічному інформаційному просторі. Підходи у роботі з сім'ями ветеранів, членами родин, дітьми ветеранів потребують артикуляції у публічній комунікації і узгодження на рівні державних політик.

При розробці механізму оплати з державного бюджету послуг, які надаватимуться ветеранам організаціями громадянського суспільства, визначити на рівні держави надавача соціальних послуг з боку неурядових організацій, відповідно до ринкової вартості цих послуг. Чітко визначити вимоги до суб'єктів надавачів послуг, а також розробити механізми контролю за якістю надання таких послуг. Визначити відповідальність у разі виявлення надання неякісної послуги.

МІЖНАРОДНИМ ДОНОРСЬКИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Прогнози із переформатування поля ветеранських організацій після завершення активної фази бойових дій передбачають виникнення нових громадських організацій, заснованих ветеранами або іншими представниками спільноти - формальних і неформальних об'єднань, до яких будуть входити різноманітні групи з числа представників ветеранської спільноти (безпосередньо ветерани, члени їхніх родин, діти ветеранів та ін.). Це означає, що цей пул організацій - частіше, локальних, новостворених, потребуватиме прицільної підтримки (як на етапі формалізації своєї діяльності - юридичної реєстрації), так і на подальших етапах із розвитку своєї діяльності. Грантові програми,

розраховані на розвиток спільноти громадських організацій у ветеранській сфері на рівні громад, мають передбачати диверсифікацію партнерів і грантерів, можуть враховувати можливості залучення таких організацій до існуючих менторських програм із організаційного розвитку, залучення ресурсів для роботи організації, розбудови співпраці на місцевому рівні тощо, підтримка у створенні нових громадських організацій. Відповідно, процедура відбору і підтримки грантових заявок потребуватиме оптимізованих підходів і вимог, які будуть застосовуватися до новостворених організацій. Важливою на первинному етапі буде системна інституційна підтримка організацій, які орієнтовані на надання послуг ветеранській спільноті, особливо у світлі започаткування механізму роздержавлення соціальних послуг ветеранам і закупівлю цих послуг в ОГС.

Розглянути можливості підтримки або імплементації діяльності, пов'язаної із координацією або фосилізацією співпраці між органами державної влади, ОГС та міжнародними організаціями. Започаткувати роботу розширеної групи учасників такої координаційної роботи за участю донорських організацій, органів державної влади та ОГС з числа ветеранських і про-ветеранських організацій.

Посилювати координацію діяльності із підтримки роботи ОГС у ветеранській сфері між донорськими організаціями для узгодження роботи у різних сферах і нішах ветеранської тематики з метою уникнення або мінімізації дублювання зусиль і ресурсів.

Попередній етап діяльності ветеранських організацій у період між 2014 - 2021 рр. продемонстрував потребу у довгостроковій інституційній підтримці ОГС у ветеранській сфері - надання грантової підтримки на діяльність організації терміном від 12 місяців. Зокрема, є потреба у підтримці операційної діяльності організацій, розбудові належного врядування організацій, стратегування і належного планування їхньої роботи.

Потенційні трансформації в полі ветеранських організацій потребуватимуть посилення координації донорської спільноти у питаннях підтримки мереж організацій, тематичних сфер роботи або окремих цільових груп з числа представників ветеранської спільноти. Належна координація також вимагатиме моніторингу змін у полі ветеранських організацій, систематизації інформації про наявні ініціативи і проєкти, а також проєкти, які буде необхідно започатковувати у відповідності до потреб, які виникають.

Переглянути політики обмежень надання міжнародної підтримки військовослужбовцям, які мають або (ще) не мають статусу УБД, із урахуванням того, що "потреби ветеранів виникають вже на етапі, коли вони є ще військовослужбовцями".

Розвитку спроможності поля ветеранських і про-ветеранських організацій сприятиме більш відкрита комунікація із потенційними аплікантами, роз'яснення процедур подання заявок, програмних пріоритетів тощо. Додаткової підтримки потребуватимуть програми, спрямовані на формування професійних кадрів для ОГС загалом і у ветеранській сфері зокрема, проєкти, спрямовані на психологічне відновлення і профілактику професійного вигорання у представників команд ОГС.

ОРГАНІЗАЦІЯМ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розробка рекомендацій щодо заходів, орієнтованих на посилення ОГС, самим організаціям стикається з обмеженням, яке стосується, перш за все, різноманіттям поля організацій, які працюють у ветеранській сфері, з одного боку. З іншого боку, це поле ОГС перебуває на стадії своєї зміни і його трансформації, ймовірно, будуть і далі посилюватися в умовах війни, яка триває, і, зокрема, це поле суттєво зміниться із завершенням активної фази бойових дій. Відповідно, рекомендацій, які зазначені нижче, носять, скоріше узагальнений характер і ґрунтуються, перш за все, на експертних оцінках, озвучених під час проведення глибинних інтерв'ю із ключовими інформантами.

Зокрема, ОГС рекомендується напрацьовувати експертизу і професіоналізуватися у напрямках обраної діяльності. Намагатися визначитися із напрямками діяльності у ветеранській сфері відповідно до спроможності та експертизи - чи то надання послуг, чи адвокація, дослідження, аналітика тощо.

Організаціям рекомендовано застосовувати наявні інструменти мережування (онлайн і офлайн) із іншими організаціями, вивчати досвід роботи ОГС в інших областях України, налагоджувати партнерство на національному рівні та вивчати і застосовувати кращі релевантні практики із міжнародного досвіду.

Організаціям варто об'єднуватися у мережі або коаліційні групи з метою просування необхідних змін на рівні законодавства або державних політик - зокрема, надавачам тих чи інших соціальних послуг, які в майбутньому мають намір надавати ці послуги за кошти державного бюджету.

Вивчаючи досвід успішних практик співпраці ГО із органами місцевої влади у різних областях України, посилювати співпрацю із представниками органів місцевого самоврядування і комунальними закладами, які працюють у ветеранській сфері.

РОЗДІЛ I. ПРОФІЛЬ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОГС

I.1 ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙ. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФІЛЬ РОБОТИ

Розрізнення або виокремлення ветеранських ОГС на законодавчому рівні немає. Представники однієї з організацій, яка взяла участь в опитуванні зазначають, що з формальної точки зору (з точки зору законодавства), ветеранською громадською організацією є та, серед засновників якої є ветерани, і в статуті ОГС вказано, що організація здійснює свою діяльність в інтересах ветеранів, вона формально вважається “ветеранською”; якщо ж організація реалізує певні проекти, спрямовані на підтримку ветеранів, але ні в статутних документах, ані серед засновників немає ветеранів, то формально вона не є ветеранською, але є такою, яка працює у цій сфері. Представник одного з Міністерств, який брав участь в дослідженні в якості експерта навів приклад такої (про-ветеранської) організації, яка, на його думку ілюструє роботу “цивільної” організації в інтересах ветеранів.

“Найбільш яскравий приклад другої (про-ветеранської) організації – це Юридична сотня. Організація, яка запустилась (за ініціативи) цивільних осіб, що не мали досвіду участі у бойових діях, але на підтримку військових, на підтримку ветеранів. Це є яскравий приклад організації, яка не є об'єднанням ветеранів, але діяльність якої спрямована на підтримку ветеранів. Ветеранська ж організація – це об'єднання ветеранів, це там, де ветерани об'єдналися для досягнення якоїсь спільної цілі, щоб допомогти і собі, і іншим”. Респондент 5

Майже всі респонденти з числа експертів - і представники НУО, і представники органів державної влади і комунальних установ, вказують зі свого боку на концептуальну різницю між цими двома видами організацій, але наголошують на тому, що на законодавчому рівні різниці між цими організаціями зараз нема. Ключова ознака, за словами експертів, полягає в тому, що у ветеранських організаціях і об'єднаннях ветерани в тому числі є суб'єктами управління таких організацій. А серед про-ветеранських організацій можуть бути в тому числі і представники бізнесу, благодійники, активісти, соціальні працівники або психологи, які надають послуги безпосередньо представникам ветеранської спільноти.

Втім, як зазначила одна з учасниць дослідження під час інтерв'ю, ветеранські організації згадуються у Законі України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, але чіткого визначення поки що там відсутнє. У своїй діяльності при налагодженні співпраці із ГО в межах своєї роботи Міністерство у справах ветеранів керується тим, що перевіряє наявність або згадування ветеранів і діяльності, спрямованої на їхню підтримку, у статутних документах ГО. За досвідом діяльності однієї з організацій, яка працює з ветеранами і для ветеранів, вони “формально” підпадають під визначення профільним міністерством “ветеранської організації”, оскільки одним із завдань їхньої діяльності є робота з ветеранами. Згідно цього підходу, “ветеранською” може бути організація

за визначенням своєї цільової групи, водночас в організації можуть бути відсутні ветерани війни серед працівників. Водночас, як зауважила інша експертка, навіть якщо засновником організації є ветеран або ветерани, ця ОГС не обов'язково позиціонує себе як "ветеранська". Серед інших визначення організацій, які не засновані ветеранами, але працюють у цьому полі, респонденти згадували: "організація, яка працює у сфері ветеранських справ", "сервісна організація", "організація, яка надає допомогу ветеранам" тощо.

"Розрізняємо такі організації (створені ветеранами або такі, які надають допомогу ветеранам) через те, що ветеранські організації, які об'єднували ветеранів - на жаль, в Україні часто були політичними проєктами. Ветеранів зібрали, поділили, і часто в місті 100 ветеранів і 20 організацій, які вже одна між одною воюють, для силових якихось заходів, це починаючи з 2014 року, тому що є ніби люди зі статусом, які там носять форму і чому б їх не використати для якихось своїх меркантильних цілей, і це робилось. На жаль, я не стикався з членськими організаціями ветеранів, роботу яких я би так для себе відмітив як ефективну, а з роботою організацій, які зорієнтовані на ветеранів і надають їм послуги, то в більшій мірі - це якраз організації, які працюють для ветеранів". Респондент 16.

Організації, які працюють у ветеранській сфері, можна розподілити за структурно-функціональним підходом:

- 1)** Організації, які можуть мати у своїй структурі і серед засновників представників ветеранського руху, надавати відповідні сервіси ветеранам, виконуючи в той самий час адвокаційну функцію - впливаючи на політики у ветеранській сфері тощо;
- 2)** Організації, які представляють ветеранів як спільноту, надають послуги або сприяють посиленню ветеранського середовища, надають послуги за принципом "рівний - рівному" і гуртуючись відповідно до інтересів і потреб ветеранів в Україні;
- 3)** Організації, які виконують суто сервісну функцію, засновані і мають у складі лише цивільних осіб (можуть мати і представників ветеранської спільноти для надання спеціалізованих послуг), і надають ветеранам соціально-психологічні, правові або інші послуги в тому числі серед інших цільових аудиторій.

З метою посилення громадської участі ветеранів та покращення їхнього доступу до сервісів соціального захисту Міністерство у справах ветеранів наразі намагається на законодавчому рівні врегулювати питання заснування громадських організацій ветеранами війни. В пояснювальній записці до Проєкту Закону України, зокрема, йдеться, що його метою є посилення спроможності ветеранських громадських об'єднань, які можуть впливати на прийняття та реалізацію владних рішень... ". Як зазначила експертка дослідження, яка представляє Міністерство у справах ветеранів, планується розробити критерії, які допоможуть розрізнити "громадське об'єднання, ветеранське громадське об'єднання чи громадське об'єднання, діяльність якого спрямована на реалізацію ветеранської політики". Також в Міністерстві наразі існує потреба у створенні реєстру організацій, які представляють, на думку експертки, досить широкий сегмент ОГС, які не є тими, що засновані ветеранами, але надають широкий спектр послуг і підтримку ветеранській спільноті. Представники органів державної влади оцінюють цю законодавчу ініціативу позитивно. Зокрема, уточнення критеріїв виокремлення ветеранських організацій, на їхню думку, може допомогти вирізнити ті організації, які надають кваліфіковану або сертифіковану допомогу ветеранам, зміцнитися інституційно і самій ветеранській спільноті, і забезпечити принцип рівний-рівному і інклюзивність у громадській роботі для ветеранської спільноти.

"Формалізація роботи дуже важлива, і цього не вистачає, тому що вони, насправді, дійсно це роблять по залишковому принципу, на що їм хватає сил, ресурсів і так далі. Якщо вони будуть зареєстровані, будуть навчені, будуть знати, що можна піти взяти гроші на здійснення діяльності, вони будуть більш ефективними. Так, я вважаю, що треба виділити її, політику, по окремій

категорії. Щоб політика по ветеранській організації мала один вигляд, а по громадським організаціям, що працюють для ветеранів, мала інший вигляд”. Респондент 10

Представники міжнародної донорської спільноти також підтримують як законодавче регулювання сфери роботи громадських організацій, що не заперечує існування неформальних спілок або мереж, однак сприятиме професіоналізації і більшій експертності таких ветеранських об'єднань. Втім, ті ж донори відзначають, що для ефективної роботи НУО потрібно, перш за все, розвивати їхню спроможність знаходити ресурси і імплементувати проєкти.

“ГО не мають де навчитись, проєктному менеджменту, управління фінансами, у них немає нормальних бухгалтерів. Я ж кажу, у них багатьох низька інституційна спроможність, немає доступу до ресурсів. Що значить недосконале законодавство? Ну є законодавство, зареєструвався, що тобі ще треба. Отримуєш статус неприбутковості і йди працюй”. Респондент 10

Експерти, які представляють громадський сектор і, зокрема, відомі потужні організації, які працюють із ветеранами зауважують, що формалізація роботи ветеранських НУО є важливою, але не єдино достатньою умовою подальшого успішного функціонування ветеранських і про-ветеранських організацій. Зокрема, експерти наполягають на тому, що така робота із “формалізації” громадських організацій має відбуватися паралельно із розвитком політик у ветеранській сфері і стандартизації роботи з надання послуг ветеранам з боку громадських організацій. Це, у свою чергу, вимагає і від самих організацій інституційного розвитку і наявності ресурсу і спроможності для залучення коштів, проходження навчання. Тобто за загальною рекомендацією - “розробка політик у ветеранській сфері” у свою чергу лежить комплексна багатоступенева робота із:

- вдосконалення законодавства щодо статусу і соціального захисту ветеранів і учасників бойових дій;
- підтримка ветеранського громадського руху, в тому числі й інституційна, що б надало можливості організаціям не лише реєструватися, але і стабільно працювати у тій чи іншій сфері;
- стандартизація послуг, які надаються ветеранам громадськими організаціями. Особливої ваги цей аспект набуває із перспективами “роздержавлення” соціальних послуг, які надаються ветеранам - тут виходять на передній план питання регулярного вивчення потреб самої цільової групи, вивчення з боку держави поля провайдерів таких послуг - хто вже надає послуги, хто ним може навчати, чи потрібно підтримувати додаткові послуги або надавачів або ж та чи інша ніша послуг закрита;
- гармонізація доступної інформації з різних джерел про різні наявні послуги. Така інформація може бути доступна як самим користувачам - ветеранам, так і більш детально представлена для надавачів послуг.
- напрацювання міжсекторального системного підходу у роботі із ветеранами. Неодноразово експерти говорили про брак взаємодії не лише на рівні громадського сектору (який в тій чи іншій мірі завдяки донорській підтримці або за власної ініціативи намагається створювати мережі), але і на рівні органів державної влади. Ілюстративним є приклад пілотних проєктів Міністерства у справах ветеранів із впровадження посади ментора або помічника ветерана, паралельно Міністерство соціальної політики впроваджує систему навчання кейс-менеджерів. На думку представників громадських організацій, наразі бракує розуміння того, хто є відповідальним за впровадження цієї пілотної програми і як узгоджується її імплементация між залученими сторонами.

“До кого звертається ветеран, якщо у нього потрібно вирішити якісь питання? Ви можете і опитування не проводити, 99% це буде до побратима. І побратим розкаже свій власний досвід. І от те, що я казала, що треба стандартизувати, бо у кожної людини свій власний досвід, чи позитивний, чи негативний, різний, і от він передає наступному. В цьому потреба цих кейс-менеджерів, щоб вони знали той стандарт, як для людини відбудувати його власний рух, органам, де він має отримати посвідчення, де він має отримати всі справи, де він має пройти всі інстанції, щоб задовольнити свої потреби”. Респондент 19

Ключовим викликом на думку експертів наразі є не стільки регуляція (або формалізація) роботи громадських організацій, які представляють ветеранську спільноту, але узгодження підходів і стандартів якості надання послуг. Тут доцільно виділити декілька ініціатив і напрацювань, які мають допомогти ветеранам і членам їхніх родин розібратися у різних видах запропонованих послуг і задовільнити свої потреби. Наприклад, “Путівник для ветеранів і членів їхніх родин”, виданий Українським Ветеранським Фондом у 2023 році, надає інформацію про алгоритм дій (або “дорожню карту”) із отримання психологічної, медико-психологічної або психіатричної допомоги ветеранам і ветеранкам із точкою входження до цієї системи через Гарячу лінію кризової підтримки¹³. Помічними також є інформаційні продукти, які розробляють громадські організації, в тому числі і цифрові продукти, розробку яких анонсують громадські організації¹⁴.

Якщо поглянути на поле роботи із ветеранами з більш загальної перспективи, то на суспільному рівні і на рівні прийняття політичних рішень, на думку респондентів, які представляють громадський сектор і міжнародні організації, вже викристалізувалася потреба у зміні “ветеранського дискурсу”. Це означає, що як на рівні суспільної думки, так і на рівні політичних рішень ставлення до ветеранської проблематики потребує зміни у підходах.

“Мені здається, що варто дуже радикально переглядати соціальну політику, підтримки ветеранів. Змінився портрет ветерана, це молодь, активні люди. А в нас, на мою думку, такий підхід до ветеранів, якісь соціальні утриманці”. Респондент 8

Наприклад, окремі експерти вважають, що розгляд проблематики ветеранів у суто субсидіарно-соціальній площині є наразі помилковим і може призвести до упослідження образу ветерана і ветеранки та редукування цього образу до “отримувача або отримувачки” соціальної допомоги; нівелюючи в той самий час тему підтримки потенціалу і розвитку можливостей військових, які повернуться до цивільного життя після завершення війни.

Експерти глибинних інтерв'ю у своїй більшості згадували “помітні” на національному або місцевому рівні організації, об'єднуючі організації, які об'єднують представників різних організацій, орієнтовані на роботу з ветеранами і членами їхніх сімей (як прицільно, так і серед інших груп, на які орієнтовані організації). Серед тих, кого називали найчастіше - всеукраїнські або потужні обласні організації, наступні ОГС:

Всеукраїнські і обласні ветеранські організації

Рух ветеранів України - організація, яка об'єднувала більше 400 громадських ветеранських організацій по всій території України.

Ради ветеранів при Обласних державних адміністраціях

Обласні координаційні спілки учасників АТО/ветеранів (36 спілок по Україні)

Ветеранська частина полку “Азов”

Спілка родин загиблих

Жіночий ветеранських рух

Перший жіночий ветеранський простір “Рехаб” (м. Львів)

Громадська організація ветеранів та інвалідів АТО “Рапіра”

Комунальні організації (які також мають зареєстровані громадські організації)¹⁵

¹³Путівник для ветеранів і членів їхніх родин у межах системи надання психологічної, медикопсихологічної, психіатричної допомоги. Збірник напрацювань і адаптованих матеріалів з досвіду діяльності Гарячої лінії кризової підтримки Українського ветеранського фонду / автори Лашко О. В., Вареня Т. В., Тимофієв В. Г., Кошова І. В., Петрушко Є. М., Орловська Н. М., Циганкова Г. Ю., Тернопольська І. Д., Діденко О. В.. - 2023. – XX с. Див.: <https://veteranfund.com.ua/doc/putivnik.pdf>

¹⁴Йдеться про правовий навігатор для військових, ветеранів та їхніх родичів: джерело - пост у мережі Фейсбук засновника ГО “Принцип”.

¹⁵Найчастіше респонденти називали комунальні центри з надання допомоги ветеранам узагальнено - “обласні”, не завжди конкретизуючи певну область. Один з респондентів зазначив, що вважає найбільш потужними такі центри в Івано-Франківській, Львівській, Хмельницькій, Миколаївській, Дніпропетровській, Рівненській областях.

Комунальні заклади “Ветеранський простір” в областях України

Львівський центр надання послуг учасникам бойових дій

Миколаївський центр надання послуг учасникам бойових дій

Всеукраїнські “парасолькові” або обласні відомі організації

Ветеран HUB (Київ, Вінниця)

“Простір можливостей” - об’єднує коаліцію із 21 організації

ЯРМІЗ Центр реабілітації та реадaptaції учасників АТО та ООС - простір для ветеранів та їхніх родин

Ветеранс Хаб Одеса

Благодійний Фонд “Повернись живим”

Громадська організація “Вільний вибір”

Громадська організація “Принцип”

Громадська організація “Блакитний птах”

Громадська організація “Форпост”

Громадська організація “Поруч”

Українська громадська організація “Січ”

Об’єднання родин зниклих безвісти “Надія”

Громадська організація “Серце з Азовсталі”

Громадська організація “Юридична сотня”

Центр допомоги ветеранам АТО “Фенікс” (м. Львів)

Приватні ініціативи, які, також існують у вигляді ГО або благодійних фондів і стосуються, перш за все, послуг із реабілітації - центр Superhumans, Next Step Ukraine та ін.¹⁶

Донорські організації, які працюють у сфері підтримки ветеранів

Міжнародний Фонд “Відродження”, програми USAID (реалізуються проектом РАСТ), Міжнародна організація з міграції, Програма Розвитку ООН, Організація “Людина в біді”, IREX, Український ветеранський фонд¹⁷, Національний демократичний інститут (NDI), ICAP “Єднання”, Міжнародний фонд соціальної адаптації, ООН Жінки, посольство Канади, посольство Великобританії, посольство Ізраїля, Фонд місцевих ініціатив, Freedom House та ін.

Експерти вже відмічають “турбулентність” у полі ветеранських організацій. Що це означає? Перш за все те, що у порівнянні із періодом до повномасштабного вторгнення кількість ветеранських (заснованих ветеранами) активних організацій помітно скоротилася, і головною причиною тут є і те, що засновники і члени цих організацій наразі перебувають у лавах ЗСУ на фронті і в тому, що більшість таких організацій не встигла зміцнитися інституційно. Аналізуючи підходи до розрізнення між ветеранськими і про-ветеранськими організаціями, деякі респонденти висловлювали і критичні оцінки роботи саме “ветеранських” організацій. Так, наприклад, принцип створення “ветеранської” організації лише людьми, які мають цей статус, не гарантує, що організація буде діяти у цій сфері ефективно - такі організації або їхні члени (засновники) можуть діяти в інтересах вузького кола осіб або не мати професійної спроможності допомагати більш широкому колу ветеранів, не бути достатньою мірою обізнаними про потреби представників ветеранської спільноти. Серед публічних ризиків такої діяльності можуть бути і участь в політичних або громадських проєктах в інтересах третіх сторін, що до певної міри може впливати і на сприйняття ветеранів з боку широких верств суспільства. Варто зауважити, що хоча ця думка і є поодинокую серед респондентів даного дослідження, проте вона ілюструє наявні суспільні настрої або перестороги, які час від часу артикулюються в соціальних мережах або медіа.

¹⁶Перелік організацій створений на основі відповідей експертів, які брали участь в глибинних інтерв'ю і не є вичерпним і включає лише ті організації, які згадувалися більше, ніж 1-м експертом/кою.

¹⁷Український ветеранський фонд є державною організацією, яка сприймається як донорська, тобто така, що розподіляє ресурси в тому числі і на фінансування проєктів громадських організацій.

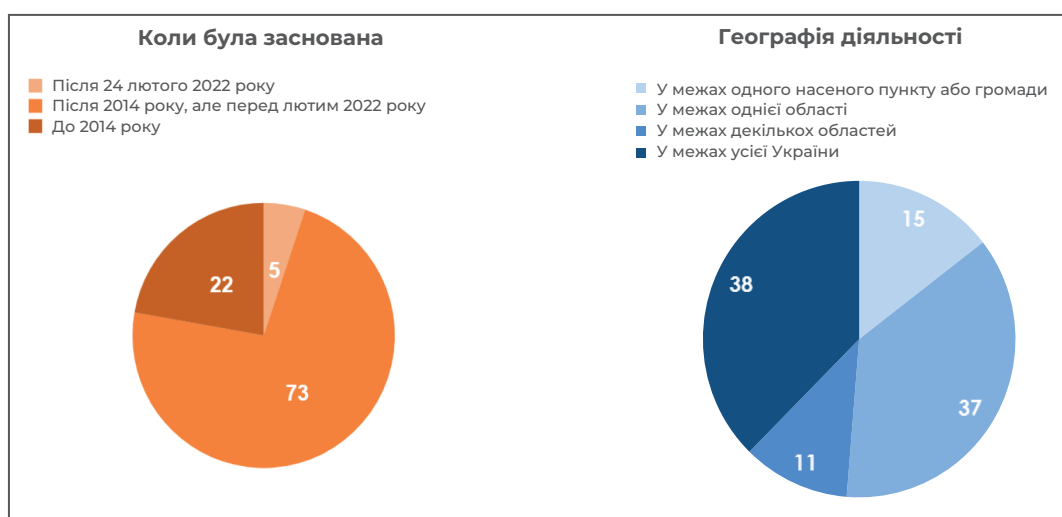
“Проблема в дуже сильній турбулентності. Організації виникають, зникають. Як було з Товариством ветеранів АТО за три місяці (зросли) до 73 осередків і ще за один рік (скоротилися) до повного нуля, до невеличкої купки. Була, наприклад, дуже велика організація Київська міська спілка ветеранів, але потім вони дуже замкнулись на проекті Муніципальна варта міста Києва, потім влізли в серію саме Муніципальна варта в серію публічних скандалів. Врешті організація розпалась”. Респондент 5

Серед опитаних в межах кількісного дослідження ОГС 25% знаходяться на Заході, 27% – у м. Київ, 30% – у Центрі/Півночі, 18% – на Півдні/Сході.

Переважна більшість (73%) були засновані в період між 2014 роком і до 24 лютого 2022 року. Були засновані після 24 лютого 2022 року – 5%, а до 2014 року – 22%.

За географією діяльності 38% функціонують на національному рівні, а ще 11% – на рівні декількох областей. Решта 51% зосереджені або (переважно) на рівні однієї області, або (рідше) на рівні окремого населеного пункту чи громади.

ГРАФІК 1.1.1 ПЕРІОД ЗАСНУВАННЯ ОГС ТА ГЕОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ тут і далі всі показники у графіках наведені у відсотках (%)

Фіналізуючи тему профілю і юридичної рамки роботи громадських організацій, які працюють у ветеранській сфері, можемо запропонувати додаткові декілька критеріїв, за якими можна розподілити організації, що працюють у ветеранській сфері (незалежно від того, чи заснована організація ветеранами, чи ні):

- типи послуг (комплексні послуги, юридична допомога, психологічна допомога, працевлаштування/перекваліфікація/бізнес/профорієнтація, освіта, гуманітарна допомога, реабілітація/протезування, патріотичний вишкіл/спорт та виховання/розвиток молоді, адвокація, збір коштів на потреби армії, підготовка сухпайків/їжі/продовольства тощо)
- цільова аудиторія (ветерани та їхні родини, діти ветеранів, військовополонені, зниклі безвісти, жінки тощо);
- юридична форма (ГО, благодійний фонд, спілка тощо);
- географія діяльності (всукраїнські, регіональні, місцеві, локальні тощо)
- джерела фінансування (благодійні внески, гранти, доходи від бізнесу, платні послуги тощо);
- кількість членів організації;
- рівень інституційної спроможності (початківці і ті, які мають грантову історію або історію реалізації проєктів)
- ресурси організацій (наявність приміщення, кошти, транспорт, матеріальні або нематеріальні ресурси тощо)

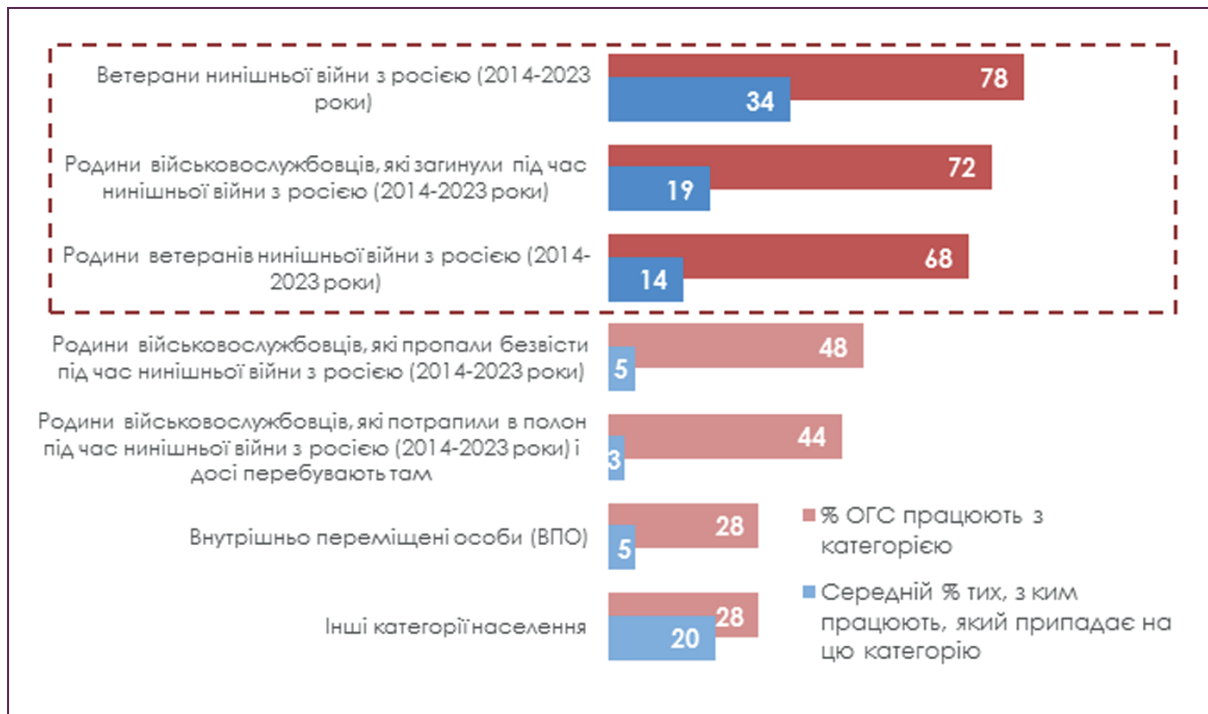
1.2 З ЯКИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ ПРАЦЮЮТЬ І ЯКІ ОСНОВНІ ПОСЛУГИ НАДАЮТЬ ОГС

Третина опитаних ОГС (30%) відмовилися чи не змогли відповісти на запитання, скільки в середньому на місяць до них звертаються людей, з якими вони далі працюють. Разом з цим інформація від ОГС, які надали інформацію, свідчить про значний розкид масштабів діяльності.

Так, серед цих ОГС щомісячна кількість тих, хто до них звертається і з якими далі працюють, варіює від 1 до 1000. Загалом 30% говорять про кількість до 25 осіб на місяць, 20% – 26-50 осіб, 18% – 51-100 осіб, 20% – 101-200 осіб, 12% – понад 200 осіб. Медіанне значення становить 55 осіб на місяць.

Щодо цільових категорій населення, з якими працюють опитані ОГС, то на це питання можна подивитися під різними кутами зору. Так, 88% ОГС працюють з представниками безпосередньо 5 ветеранських категорій (у середньому – з 3 різними категоріями) (решта 12% працюють майже у всіх випадках з певними іншими категоріями). Серед усіх ОГС найчастіше відповідали, що вони працюють з ветеранами нинішньої війни (з ними працюють 78%), з родинами загиблих військовослужбовців (72%) і з родинами ветеранів нинішньої війни (68%). Про роботу з родинами тих, хто пропав безвісти, говорять 48%, а з родинами тих, хто в полоні – 44%.

Графік 1.2.1 З якими категоріями населення працюють ОГС

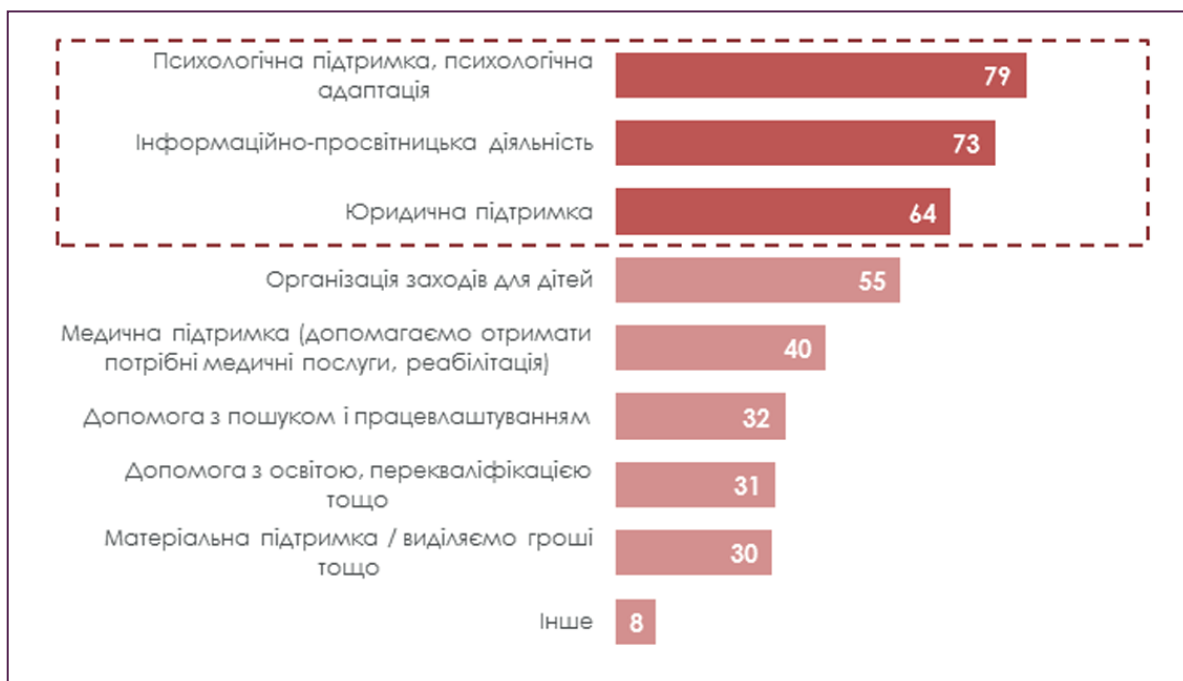

Утім, якщо говорити про те, який % людей, з ким працюють опитані ОГС, припадає на кожну категорію, то 34% припадає на ветеранів нинішньої війни, 19% – на родини загиблих військовослужбовців, 14% – на родини ветеранів нинішньої війни. На родини тих, хто пропав безвісти, припадає 3%, на родини тих, хто в полоні – 5%. Решта 25% – це або інші категорії, або (значно рідше) ВПО.

Важливо звернути увагу, що 75% опитаних ОГС мають одну категорію, на яку припадає 50% і більше тих, хто до них звертаються. Тобто переважна більшість ОГС попри роботу з різними категоріями все-таки мають певну умовну «спеціалізацію».

Найчастіше ОГС надають такі послуги, як психологічна підтримка / адаптація (79%), інформаційно-просвітницька діяльність (73%), юридична підтримка (64%). Більше половини (55%) також організовують заходи для дітей. Інші види послуг називалися рідше (від 40% у випадку медичної підтримки до 30% у випадку матеріальної підтримки).

Графік 1.2.2 Які основні послуги надають ОГС

Серед категорій населення, які, на думку експертів, сьогодні недостатньою мірою представлені у програмах підтримки у ветеранській сфері - жінки, діти військових, сім'ї ветеранів, діти ветеранів, які посиротіли внаслідок війни. Зокрема, експерти дослідження наполягають, що організації, ймовірно, не можуть охопити достатню кількість представників цих груп внаслідок обмеженості ресурсів, тому цільова їх підтримка має виходити з ініціативи органів державної влади і бути включена в пакет соціальної допомоги, який розробляється у ветеранській сфері.

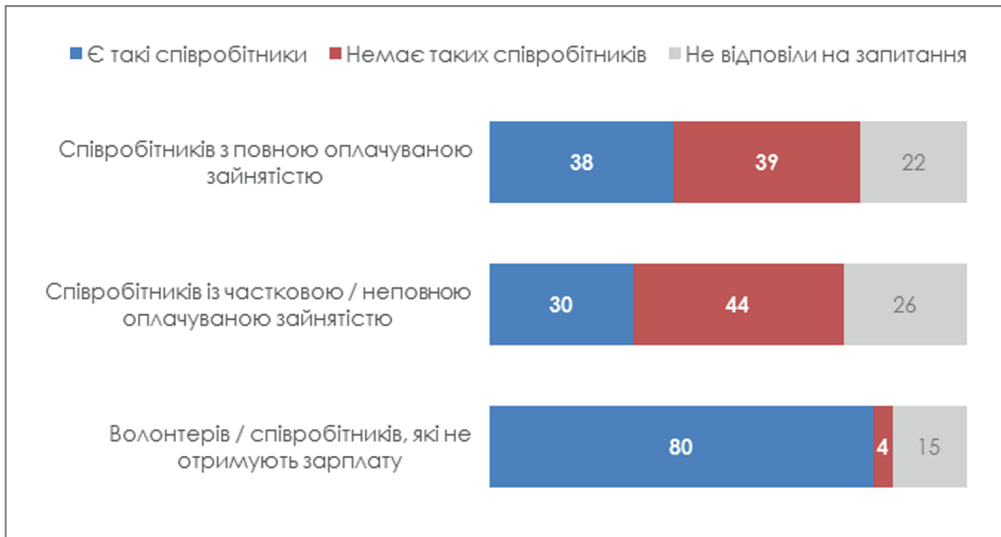
“Я не бачу жодної підтримки або змін у роботі з родинами військових, з родинами загиблих. Це взагалі величезний виклик з сиротами, дітьми-сиротами військових. Фактично, це провальні напрямки, тому тут треба кардинальний перегляд. Це питання не тільки до Мінвета. Питання ветеранів розділене між різними міністерствами. Це Міністерство охорони здоров'я. Там дуже проблемна ситуація у реабілітації, інвалідності і так далі. Це питання Мінсоцу, це питання Міноборони, це питання Мінокономіки, Фінансів, Міносвіти”. Респондент 8

I.3 КАДРОВА СПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ

Серед опитаних ОГС 68% відповіли щодо кількості співробітників з повною зайнятістю, частковою зайнятістю і співробітників-волонтерів, які не отримують зарплату. Якщо за 100% взяти всіх названих співробітників, то 80% припадає на саме волонтерів. На тих, хто частково зайнятий, припадає 13%, а на тих, хто має повну зайнятість – 7%.

Нижче на графіку наведена загалом інформація, який % ОГС мають принаймні одного співробітника відповідної категорії. Враховуючи, що помітна частка ОГС не відповіли на запитання щодо співробітників (22% не відповіли щодо співробітників з повною зайнятістю, 26% не відповіли щодо співробітників з частковою зайнятістю, 15% не відповіли щодо співробітників-волонтерів), доцільно поглянути на результати під наступним кутом зору. Так, не менше 39% ОГС не мають жодного співробітника на повністю оплачуваній зайнятості. Також не менше 44% не мають жодного співробітника на частковій зайнятості. Якщо разом дивитися на ці дві категорії, то **не менше 33% опитаних ОГС не мають жодного співробітника на повній чи частковій зайнятості.**

Графік 1.3.1 Чи мають ОГС певні категорії співробітників

Ці дані красномовно ілюструють і думки експертів, які, у свою чергу, стверджують, що сьогодні поле організацій, які працюють у ветеранській сфері або ж представляють інтереси ветеранів у громадах, потребують ресурсів для підтримки і розвитку своєї інституційної спроможності. Найбільш нагальним це питання стане, коли надання послуг ветеранам буде делеговане з боку держави неурядовим організаціям - яка частина локальних організацій зможе працювати стало і професійно та мати спроможність оперувати коштами із державного бюджету?

Експерти з числа ОГС вже передчувають, що матимуть проблеми із кваліфікованими кадрами в майбутньому, зокрема, якщо мова йде про принцип надання допомоги "рівний - рівному" і в тому числі залучення і утримання фахівців, які надають соціальні послуги і супровід.

"В процесі нашого розширення я підозрюю, що у нас буде проблема з персоналом. Тому що, дійсно, цей принцип рівний рівному має дотримуватись. А на ринку зараз теперішньому праці таких фахівців, як юристів, психологів на зарплату соцпрацівника знайти дуже тяжко. Наші, наприклад, психологи, вони працюють не повний день, тому що вони намагаються знайти інші підробітки. Юристи, відповідно, це лише юрисконсульти, хотілося б мати адвоката, звичайно. Ну, питання, от дійсно, все таки, це соціальна сфера і вона досить низько оплачувана в наш час".
Респондент 25

РОЗДІЛ II. САМООЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЯМИ ВЛАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

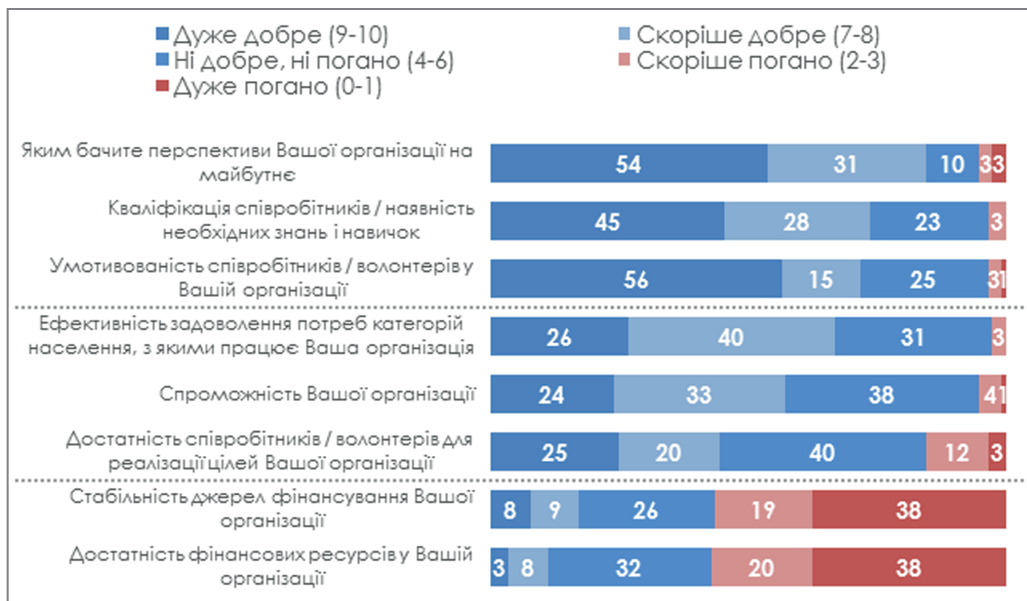
II.1 САМООЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЯМИ ВЛАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В межах кількісного опитування ОГС мали оцінити себе за 8 різними характеристиками. За результатами такого оцінювання можна виокремити три наступні групи характеристик. Так, є **три характеристики, за якими переважна більшість опитаних ОГС скоріше або дуже добре себе оцінюють: перспективи на майбутнє** (85% позитивних оцінок, в т.ч. 54% дуже добре себе оцінили), **кваліфікація співробітників** (74% позитивно оцінили, в т.ч. 45% дуже добре себе оцінили) та **мотивація співробітників** (72% позитивно оцінили, в т.ч. 56% дуже добре себе оцінили). Лише 3-5% оцінили свої ОГС скоріше або дуже погано за цими характеристиками.

Далі йдуть три характеристики, за якими формально більшість або значна частина позитивно оцінили свої організації при незначній частині тих, хто дав негативні оцінки. Проте у цьому випадку не більше чверті дуже добре оцінили свої організації (тобто ці позитивні оцінки «менш упевнені»). Ці характеристики: ефективність задоволення потреб категорій населення, з якими працюють (67% позитивно оцінили, проте з них 26% дуже добре оцінили), спроможність (57% позитивно оцінили, проте з них 24% дуже добре оцінили), достатність співробітників / волонтерів (44% добре оцінили, проте з них 25% дуже добре оцінили).

І також є дві характеристики, де більшість ОГС негативно оцінили свої організації. Мова про стабільність джерел фінансування (56% скоріше або дуже погано оцінили свої організації проти лише 11%, які скоріше або дуже добре оцінили) та про достатність фінансових ресурсів (57% проти 11%).

Графік II.1.1 Самооцінка ветеранськими ОГС своїх організацій за окремими характеристиками (шкала від 0 до 10, де – дуже погано, а 10 – дуже добре)

Більшість ОГС, які не оцінили ефективність задоволення потреб своєю організацією на 9-10 балів, насамперед пояснюють це браком / нестабільністю фінансування (55%). Інші бар'єри називали рідше, проте доцільно враховувати, що до топ-3 потреба також належать проблемні / неналагоджені відносини з владою (19%) і брак співробітників (18%).

Графік II.1.2 Що саме є бар'єром чи заважає чи не дозволяє ефективніше задовольняти потреби своєї цільової групи

Експерти з числа ключових інформантів підтверджують дані кількісного опитування. Водночас, серед бар'єрів для ефективної роботи вони наводять і специфіку державної політики із взаємодії з ОГС, які працюють у ветеранській сфері, і різний рівень спроможності органів місцевої влади налагоджувати співпрацю із організаціями, надавати відповідну підтримку тощо.

“Кожна місцева влада в регіоні з своїми особливостями. І в кожному регіоні відношення місцевих громадських організацій з місцевою владою вони різні. Щодо загальноукраїнського контексту, я б сказала, що тематика ветеранів зараз на хвилі і досить швидко наші всі місцеві ради, місцева влада, вони намагаються адаптуватися і бути на хвилі. І є історія, коли місцева влада сама звертається до громадських організацій, як комунікувати, як взаємодіяти” Респондент 22

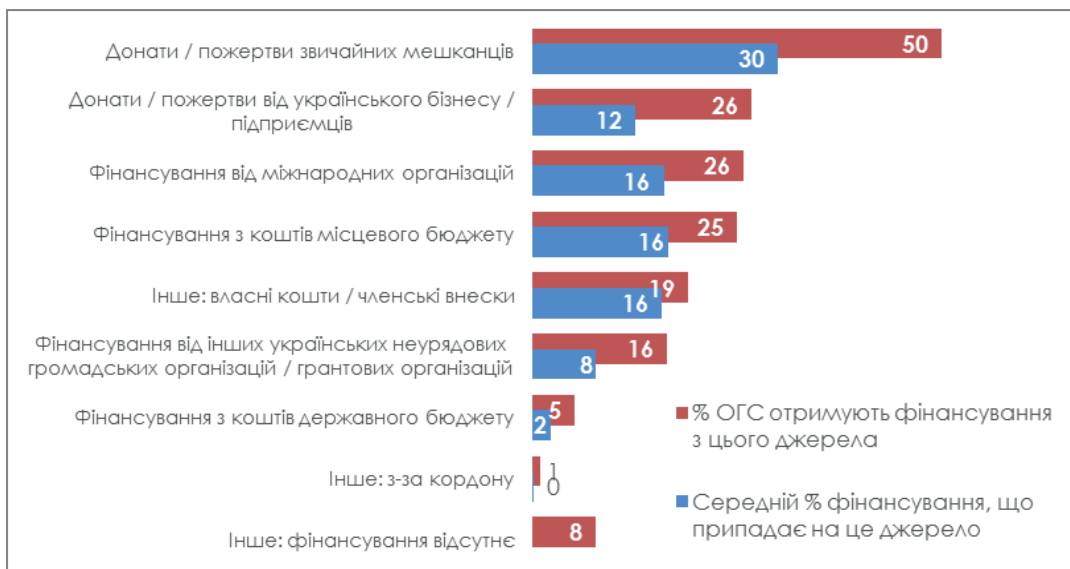
II.2 ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

92% опитаних ОГС мають принаймні одне джерело фінансування своєї діяльності; серед них у середньому називали 2 різних джерела (решта 8% відповіли, що діяльність їх організації не фінансується жодним чином). **Найбільше ОГС – 50% серед усіх – називали донати звичайних мешканців. Далі йдуть донати від бізнесу (26%), фінансування від міжнародних організацій (26%) і фінансування з коштів місцевого бюджету (25%).** 19% ОГС фінансують свою діяльність з власних коштів чи за рахунок членських внесків, 16% – за рахунок інших українських НУО. Про державний бюджет говорять 5% ОГС.

Респондентам також ставилося запитання, а який % фінансування припадає на кожне з джерел. Так, 30% фінансування в середньому припадає на донати звичайних мешканців, по 16% – на міжнародні організації, місцевий бюджет, власні кошти. На донати бізнесу припадає 12%, на інші НУО – 8%, на державний бюджет – 2%.

Серед ОГС, які мають принаймні певне фінансування, 96% отримують 50% і більше фінансування з одного певного джерела. При цьому 49% отримують усі 100% фінансування з одного певного джерела.

Графік II.2.1 Джерела фінансування діяльності ветеранських ОГС

Водночас серед опитаних ОГС лише 7% відповіли, що у разі припинення фінансування одразу б не змогли існувати. При цьому 6% змогли б ще існувати до 1 місяця, 17% – від 1 до 3 місяців, 10% – від 4 до 6 місяців, а 60% – понад 6 місяців.

“Є місцева влада, де виділяються окремо кошти на статутну діяльність організації, що працює з ветеранами. В окремих містах є затверджені окремі міські цільові програми з підтримки родин ветеранів, учасників АТО/ООС. Але також це не у всіх містах є, але є”. Респондент 22

РОЗДІЛ III. СПІВРОБІТНИЦТВО З ІНШИМИ ВЕТЕРАНСЬКИМИ ОГС, МІСЦЕВИМИ ТА ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ

III.1 СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ОЦІНКА ВІДНОСИН З ІНШИМИ ОГС, МІСЦЕВОЮ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЮ ВЛАДОЮ

Перш за все, ключові інформанти, які представляють громадські організації, вказують на принцип партисипативності представників як самої спільноти ветеранів, так і громадських організацій, які працюють у ветеранській сфері.

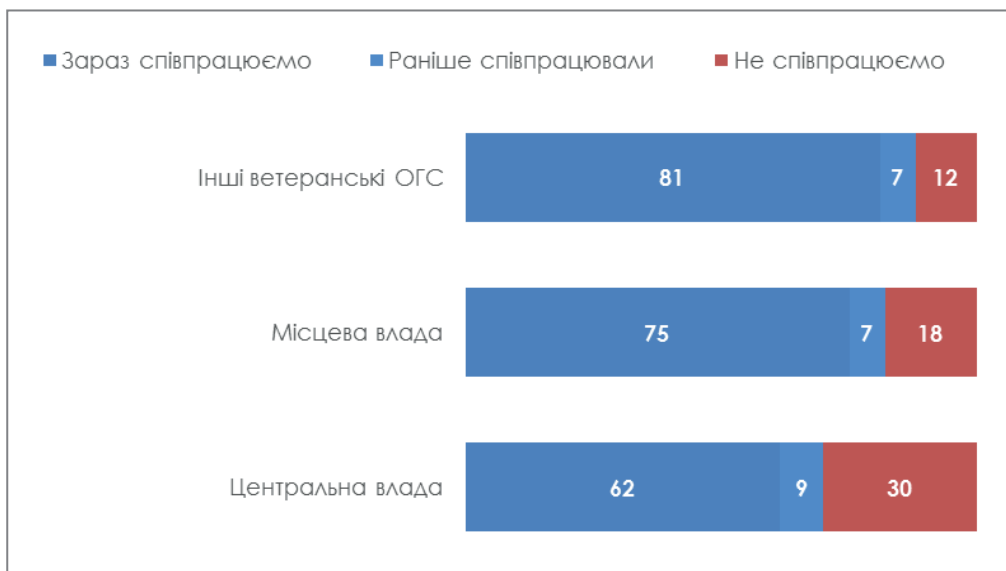
“Громадська організація має входити скрізь, особливо вона має входити в діяльність ОТГ, громад окремо. Є ж вислів, нічого для нас без нас. Нічого для ветеранів без ветеранів”. Респондент 21

Одним із способів забезпечення принципу участі є якраз можливість громадських організацій входити до громадських рад - колегіального дорадчого органу при органах державної влади. У ветеранській сфері відповідним органом, який розробляє і реалізує політику у цій сфері, є Міністерство у справах ветеранів.

Опитані ОГС характеризуються дуже поширеним співробітництвом з іншими ОГС / місцевою владою / центральною владою. З 117 опитаних ОГС лише 5 (4%) наразі не співпрацюють ні з іншими ОГС, ні з владою.

У цілому 81% співпрацюють з іншими ветеранськими ОГС, 75% – з місцевою владою, 62% – з центральною владою.

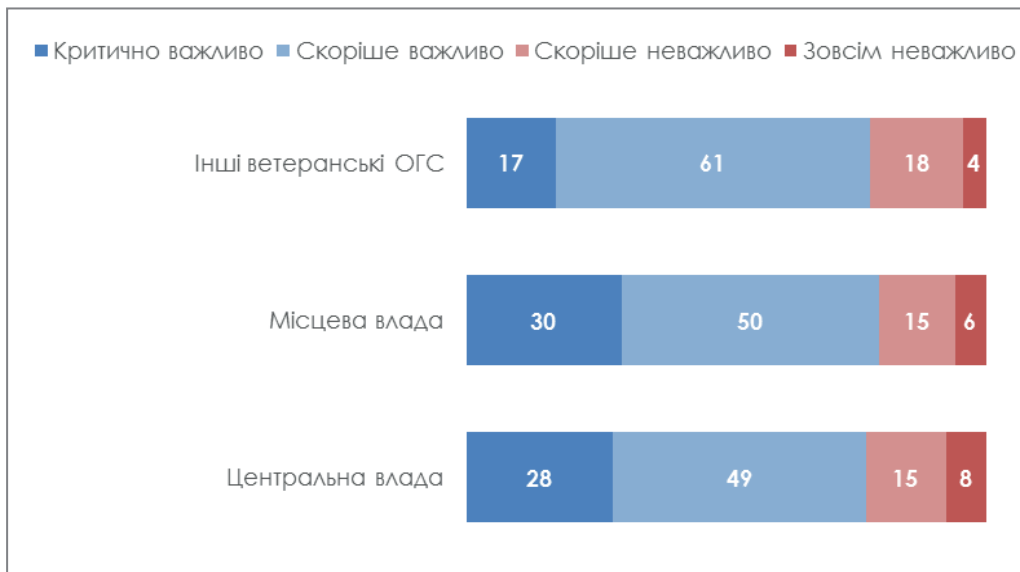
Графік III.1.1 Чи співпрацюють з іншими ветеранськими ОГС, місцевою і центральною владою

III.2 ОЦІНКА ВАЖЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З ІНШИМИ ОГС, МІСЦЕВОЮ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЮ ВЛАДОЮ

Хоча 77-79% вважають, що їм важливо співпрацювати з іншими ветеранськими ОГС / місцевою владою / центральною владою для досягнення своїх цілей, але при цьому це не є критичним. У випадку ветеранських ОГС 17% вважають критично важливою співпрацю («просто» важливою вважають 61%), у випадку місцевої влади – 30% («просто» важливою вважають 50%), у випадку центральної влади – 28% («просто» важливою вважають 49%).

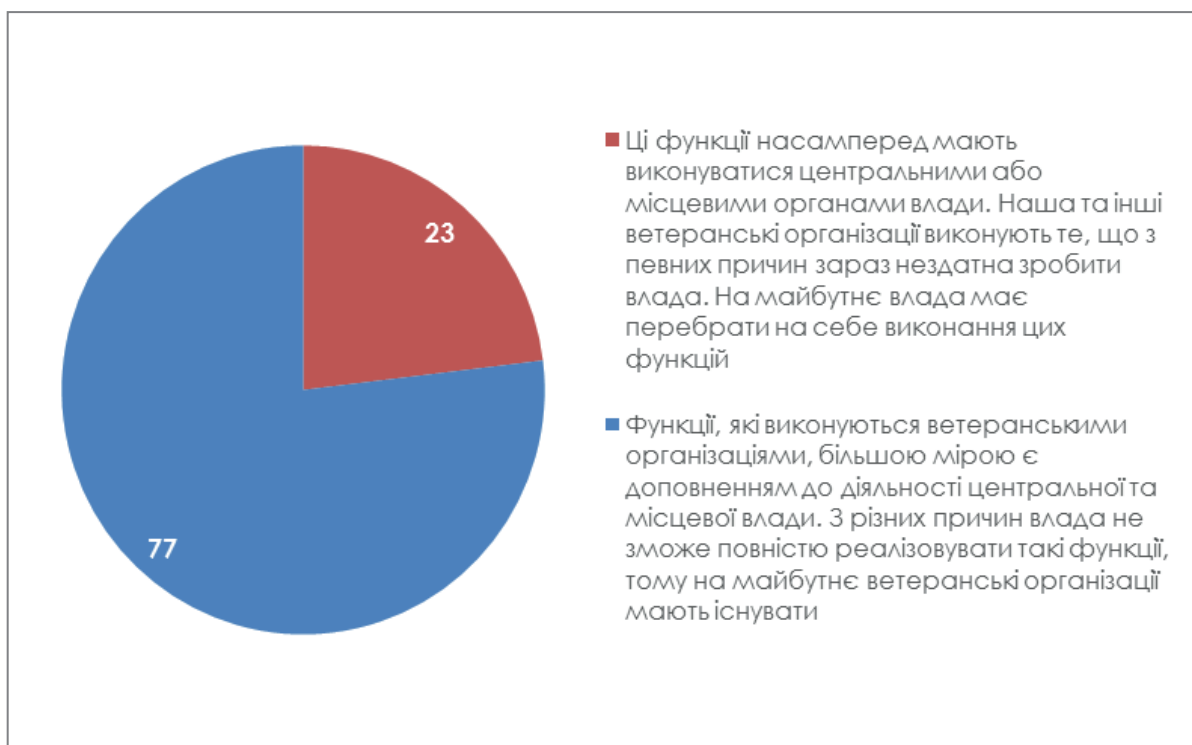
Графік III.2.1 Наскільки важливою є співпраця з іншими ветеранськими ОГС, місцевою і центральною владою

III.3 СПРИЙНЯТТЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОГС

Абсолютна більшість ОГС – 77% – вважають, що ветеранські ОГС доповнюють діяльність центральних та місцевих органів влади, а тому на майбутнє зберігатиметься потреба в їх існуванні. Натомість 23% вважають, що на майбутнє влада має перебрати на себе виконання їх функцій.

Графік III.3.1 Функціонування ветеранських ОГС у майбутньому

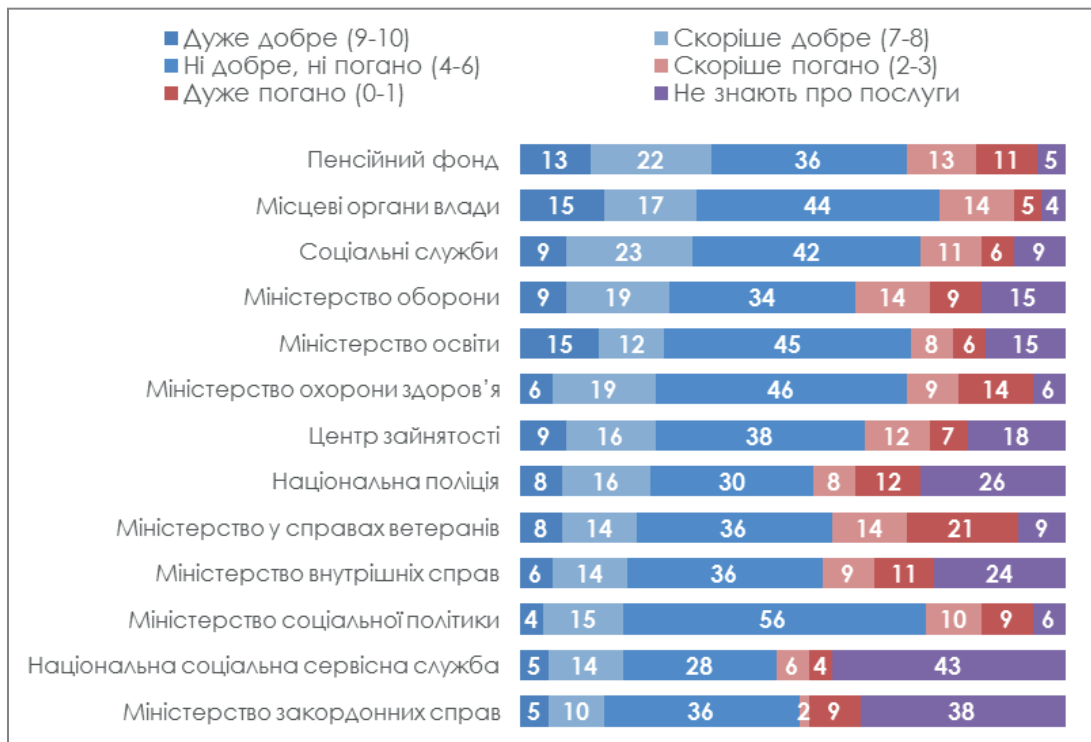
III.4 ОЦІНКА НАДАННЯ ПОСЛУГ ВЕТЕРАНАМ ТА ЇХ РОДИНАМ ВІД ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА СЛУЖБ

Опитані ОГС не мають ні виразно оптимістичного, ні виразно песимістичного погляду на надання державними органами і службами послуг ветеранам та їх родинам. Скоріше, можна сказати, що вони середньо / невизначено / «легко» позитивно оцінюють державні органи та служби.

Так, з одного боку, не більше 35% скоріше або дуже добре оцінюють ефективність державних органів / служб (в т.ч. не більше 15% дуже добре оцінюють). З іншого боку, і не більше 34% оцінюють скоріше або дуже погано (в т.ч. не більше 21% дуже погано оцінюють). Причому майже у всіх випадках баланс оцінок або позитивний (тобто тих, хто добре оцінює, більше, ніж тих, хто погано), або близький до 0.

Доцільно звернути увагу лише на Міністерство у справах ветеранів, оскільки це єдиний випадок, де баланс оцінок є очевидно негативним. Так, 21% опитаних ОГС добре оцінюють ефективність надання послуг ветеранам та їх сім'ям, а 34% – погано оцінюють.

Графік III.4.1 Як оцінюють ефективність надання послуг ветеранам та їх родинам від державних органів та служб (шкала від 0 до 10, де – дуже погано, а 10 – дуже добре)

Експерти вказують на потребу у поступовому розмежуванні виконання функцій із соціальної підтримки і надання послуг між органами державної влади і громадськими організаціями. Органічним видається делегування надання послуг ветеранам громадським організаціям. Держава в такому разі виконує роль розробника стандартів, процедур і політик, які відповідають рівню належної якості послуг і гарантують доступність такої послуги для всіх, кому вона необхідна.

“Мені здається, не роль центральних органів виконавчої влади безпосередньо надавати послуги, але їхня роль – розробити політику. Розробити підходи, стандарти, контролювати якість. Тут багато лягає на органи місцевого саморядування, зокрема вони будуть надавати ці соціальні послуги. І вони абсолютно можуть делегувати частину громадським організаціям”.
Респондент 8.

Представники Міністерства соціальної політики, у свою чергу, говорять про те, що наразі їхнє Міністерство активно залучене до розробки комплексного механізму системи соціальної підтримки військових і ветеранів - на всіх етапах несення військової служби. До процесу розробки залучені і представники громадських організацій, які діляться своїми напрацюваннями і досвідом у цій сфері.

Мінсоцполітики бачить створення системи соціальної підтримки військовозобов'язаного, військовослужбовця, ветерана на всіх етапах несення військової служби... І дуже важливо, що надавачами таких послуг ми вбачаємо організації громадянського суспільства. Тут ми зараз хочемо пілотувати два процеси. З однієї сторони отаку нову послуги для військового, а з другої сторони - механізм фінансування. Тобто ми хочемо роздержавити ринок надання соціальних послуг, щоб на нього зайшли недержавні надавачі, які зможуть цю послугу забезпечити". Респондент 2

Втім, викликом у цій ситуації стане і відбір належної спроможності постачальників послуг, і їхня (постачальників) інституційна готовність працювати у фінансових умовах, які пропонує держава. Як говорять самі експерти - це кошти нижче ринкових послуг, це умови фінансування по факту надання послуг і ряд інших моментів, пов'язаних із оперуванням державних коштів - звітність, відповідальність тощо. Поки що аргументом з боку держави на адресу ОГС і їхнього залучення до цього процесу є "політична воля", тобто готовність організації надавати якісні послуги в умовах нижчого рівня фінансування і досить строгої звітності. Входження в цю систему буде під силу лише інституційно сталим і розвиненим організаціям, які мають додаткові джерела фінансування на свою діяльність і зможуть забезпечити безперебійну роботу і надання послуг на період, поки з боку держави надійде оплата. На думку ключових інформантів з числа представників ОГС, це і є найбільш проблематичним аспектом щодо того, щоб механізм роздержавлення соціальних послуг запрацював.

Щодо роботи профільного міністерства - Міністерства у справах ветеранів, значна частина ключових інформантів зазначає, що досить спорадично співпрацює із Міністерством, наприклад, заявлені консультативно-дорадчі органи, які координує Міністерства - Громадська Рада, Рада ветеранів, Рада Родин загиблих та ветеранів війни - поки що, на думку експертів, не налагодили свою стабільну роботу і, відповідно, поки що зарано говорити про напрацювання за підсумками співпраці із громадськістю. Хоча, у свою чергу, представники Міністерства, у свою чергу, говорять про те, що саме через механізм Громадської ради систематично обговорюються проекти, проводяться консультації і громадськістю і отримання експертизи.

"Тобто участь в прийнятті управлінських рішень вони приймають саме в контексті взаємодії безпосередньо, як через консультативно-дорадчі органи, також на офіційному веб-сайті Мінветеранів публікуються всі проекти законів і постанов для того, щоб всі, кожен громадянин і громадські об'єднання, організації, які не долучені до роботи консультативно-дорадчих органів, мали можливість висловити свою думку з одного чи другого питання". Респондент 21.

Варто зауважити, що представники ОГС зазначили, що 2 з 3-х громадських рад при Міністерстві наразі не функціонують. Свою діяльність в регіонах Міністерство у справах ветеранів донедавна здійснювало через регіональні сектори, які були ліквідовані і наразі припинили свою діяльність. Окремі представники регіональних ОГС відмічали успішну співпрацю і підтримку з боку обласних представництв Міністерства у справах ветеранів в регіонах, зокрема, у налагодженні взаємодії із органами місцевої влади тощо.

Серед інших напрямків, за які відповідальне Міністерство у справах ветеранів, його представником були названі наступні: ***"Пільги (ветеранам), починаючи від надання статусу, закінчуючи якими-сь пільгами як на державному рівні, так і на регіональному рівні, супроводження надання психологічної допомоги, психологічної реабілітації. Цей напрям і здійснюється, зокрема, і в рамках реалізації бюджетної програми, за яку відповідальний Мінветеранів. Також перекваліфікація, освітній напрям, цей напрям теж фінансується за рахунок бюджетних коштів і в рамках бюджетної програми за їх відповідальними Мінветеранів. Допомога отримання***

жилих приміщень, тобто житлових приміщень теж в рамках бюджетної програми. Фінансова підтримка громадських об'єднань – це в рамках проведення конкурсів на проекти”. Респондент 21.

Експерти глибоких інтерв'ю, які давали оцінку реалізації державної політики з боку Міністерства у справах ветеранів, акцентували увагу на тому, що воно поки що, не зважаючи на значущість питань, за які відповідальне, має досить обмежений мандат свого впливу в межах інших центральних органів влади. Це, на думку експертів, і є причиною найбільшої кількості нарікань або критики з боку представників ОГС на адресу профільного Міністерства.

“Мінветеранів повинно надавати стандарти надання допомоги, тобто з ними маєтись узгоджуватися саме для ветеранів і здійснювати контроль і нагляд. Тобто мати на це вплив. Це саме стосується, наприклад, Мінсоцполітики. Мінсоцполітика фактично ці гроші видає і так далі. Але Мінветеранів повинно мати вплив на це. Міністерство у справах ветеранів повинно мати більшу вагу в рамках кабінетів. Тому що кричать, приходять в Мінвет, а Мінвет фактично нічого не може зробити, бо в нього немає мандату, він не може вказувати, що робити МОЗу, або вказувати, що робить Міноборони, або вказувати, що робить Мінсоцполітиці”. Респондент 10

Окремо варто виділити діяльність Українського ветеранського фонду, який розподіляє грантові кошти на конкурсній основі - на стимулювання економічної активності ветеранів, підтримку громадських об'єднань тощотех проводить діяльність саме в напрямі надання грантів на конкурсній основі, і на бізнес, і на підтримку громадських об'єднань зокрема. Окремі експерти вважають діяльність Українського ветеранського фонду успішним прикладом діяльності державної організації, яка окрім грантової роботи провадить активну інформаційно-просвітницьку діяльність. У свою чергу, експертка від Українського ветеранського фонду під час розмови зауважила, що в роботі із громадськими організаціями їхня установа покладається, зокрема, на Раду ветеранів України, яка представлена у вигляді осередків по всій території країни. Вона також відмітила, що поки що не бачить консолідованості серед ветеранських і про-ветеранських організацій, ймовірно, через те, що сприймає їх радше як конкурентів між собою за ресурс того чи іншого донора.

Щодо підтримки з боку донорських організацій, то попри масштабні програми на психологічну, соціальну та інші види підтримки ветеранам, організації, які займаються системною роботою з ветеранами і супроводжують їх ще з часу їхньої військової служби (а інколи навіть і на етапі мобілізації), найбільшим обмеженням вони вбачають неможливість працювати із військовослужбовцями.

“Я скажу дуже коротко, дайте грошей на військових. Тобто донори не хочуть давати гроші на військових. Вони примушують нас підписувати документи про те, що ваш проект ні в якому випадку не буде стосуватися військових. Але ветеран починається на військовій службі. Ветеран починається ще, коли він заходить у центр комплектування. Ви не можете вирішувати ветеранські питання, займаючись ветеранами, після того, як вони отримували свій статус... Ми ж не надаємо їм, не знаю, допомогу, роз'яснення, як стріляти там зі стінгера. Ми їм даємо допомогу як отримати реабілітацію, як отримати якийсь там соціальний захист, що коли вони є військовослужбовцем, то це впливатиме потім на їхній фізичний стан, не знаю, моральний, річний, коли вони вийдуть ветеранами. Тому те, що ми потребуємо - це скасування цього бану на роботу з військовими.”. Респондент 13.

Дійсно, про таку цілком відкриту заборону з боку міжнародних донорів йдеться саме через міжнародні зобов'язання організацій, які працюють на території іноземних держав. Втім, заборона на роботу із військовими щодо питань їхнього просвітництва, соціальної або іншої підтримки не стосується військової діяльності бенефіціарів. Тож важливим запитом до донорів з боку профільних ОГС, які надають правову та інформаційну допомогу ветеранам, є можливість працювати із цільовою групою на різних етапах. Про ці аспекти, які суттєво обмежують потенціал донорської підтримки ветеранів в Україні під час війни говорили декілька представників з числа ОГС та органів державної влади.

“Тому що вони (донорські організації) не можуть фінансувати тих, хто стане потім військовими. Зашибісь, звичайно, але ви фінансуєте досі, ви не закрили програму по ковіду. Ну що це за єрунда така? Тобто два роки вже в Україні тут (йде війна), короче, не до ковіду трошки”. Респондент 10

РОЗДІЛ IV. НАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

“Буде створюватись багато нових організацій. І, фактично, це початок становлення, не всі мають ставати грантовими організаціями чи суперпередовими організаціями, не всі мають змінювати державну політику. Будуть такі, які будуть спортивні інтереси представляти, якісь поїздки, турніри, клуб за інтересом. Це може бути те, що потрібно ветеранам, тому не всі мають стати великими, стабільними з мільйонними бюджетами, але разом з тим було би добре, якби вони створилися на тільки у великих містах, а на регіональному рівні, рівні ОТГ, а для цього треба певні підказки, як діють громадські організації, що таке соціальний проєкт, звідки отримати фінансування, щось такого”. Респондент 8

Цю думку однієї з експерток дослідження поділяє значна частина інших респондентів. Наразі у донорів і ОГС виникла потреба у переформатуванні підходів до своєї роботи з урахуванням того, яким чином зміниться поле НУО у зв'язку із розвитком ветеранського руху, поверненням ветеранів до цивільного життя тощо. Окрім прицільної роботи із представниками ветеранської спільноти, окремо мають розвиватися програми розвитку ОГС, які працюють на рівні ОТГ, тобто на найбільш “локальному” рівні.

“І оці невеличкі громадські організації, на рівні ОТГ, вони мають запрацювати. Треба їх розвивати. Вони не знають англійську, не мають доступу до фінансів і так далі. Так, так, так, але от туди іди. І ще, і ще, і завершувати практику, ну це просто якась дуже стабільна практика, фінансувати одні і ті самі ГО-шки, приходять нові, в них немає шансу прорватися через тих до яких звик донор. Бо донору теж зручно. Це донору просто зручно. І тоді падає якість, бо всі вже звикли і роблять просто на автоматі, а нові ініціативи тоді не мають можливості ніяк в цей ринок ввійти”. Респондент 16.

На думку експертів дослідження, важливою потребою у роботі із ОГС у ветеранській сфері мають стати проєкти із реінтеграції через комунікацію у спільноті, розвиток і підтримка вже сформованих (на фронті) спільнот, які можуть згодом перетворюватися у потужні громадські ініціативи або рухи. Прикладом створення такої комунікаційної мережі - є, зокрема, вже створені ветеранські простори. І ці моделі потрібно і надалі розвивати.

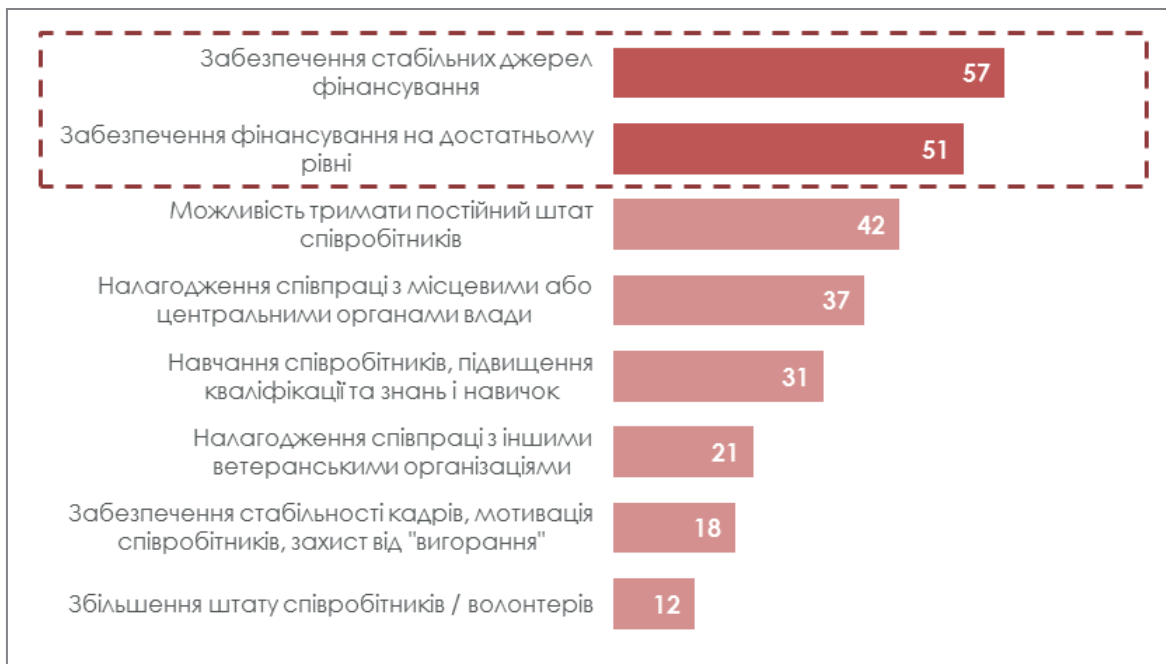
Водночас, повертаючись до найбільш нагальних потреб ОГС, на відкрите запитання про найбільш нагальні потреби більшість – 56% – говорять про брак / нестабільність фінансування діяльності. Дотичні до цього потреби – брак інших ресурсів, як офіс, транспорт тощо (15%) та брак співробітників (10%). Разом з цим 15% говорять про покращення комунікації / співпраці з владою та про більшу підтримку влади.

Графік IV.1 Які потреби є найбільш нагальними для ветеранських ОГС
 відкрите запитання, топ-відповіді

Крім цього, респондентам показувався список з 8 можливих потреб і респондент мав обрати з них до 3-х найбільш нагальних. **Найбільше респондентів говорили про забезпечення стабільних джерел фінансування (57%) і достатній рівень фінансування (51%)**. Далі йдуть можливість тримати постійний штат співробітників (42%), налагодження співпраці з органами влади (37%) і підвищення кваліфікації співробітників (31%). Інші потреби є нагальними для меншої кількості ветеранських ОГС.

Графік IV.2 Які три потреби з пропонованого переліку є найбільш нагальними

ДОДАТОК 1. БАЗА НУО

Тут Ви можете переглянути базу ОГС, які працюють у ветеранській сфері

ДОДАТОК 2. ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙ-УЧАСНИКІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

№ респондента/ки	Інституція	Напрямок
1	Міністерство у справах ветеранів України	Виконавча влада
2	Міністерство соціальної політики України	Виконавча влада
3	Міністерство охорони здоров'я України	Виконавча влада
4	Державна служба зайнятості	Виконавча влада
5	Міністерство внутрішніх справ України	Виконавча влада
6	IREX Україна	Донор
7	Міжнародний фонд "Відродження"	Донор
8	ICAP Єднання	Донор
9	Кемонікс Інтернешнл	Донор
10	Український ветеранський фонд (Міністерство у справах ветеранів України)	Виконавча влада / Донор
11	Повернись живим	Громадська організація
12	Veteran Hub	Громадська організація
13	Принцип	Громадська організація
14	Простір можливостей	Громадська організація
15	Вільний вибір	Громадська організація
16	Всеукраїнська асоціація громад	Громадська організація
17	Перший жіночий ветеранський простір "Рехаб" у місті Львові	Громадська організація
18	Ветеранський простір	Комунальна установа
19	Центр реабілітації та реадaptaції учасників АТО - "ЯРМІЗ"	Громадська організація
20	Центр ветеранів АТО та їх сімей "Поруч"	Громадська організація
21	Центр психічного здоров'я та реабілітації "Лісова поляна" (Міністерство охорони здоров'я України)	Комунальна установа
22	Veterans HUB ODESA	Громадська організація
23	Юридична сотня	Громадська організація
24	Київ мілітарі хаб	Комунальна установа
25	Львівський центр надання послуг учасникам бойових дій	Комунальна установа
26	Жіночий ветеранський рух	Громадська організація
27	Експерт з питань пам'яті та вшанування ветеранів	Експерт

ДОДАТОК 3

ГАЙД ДЛЯ ОПИТУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

(Дослідження “Організації громадянського суспільства, які працюють у ветеранській сфері”)

ВСТУП (10 хвилин)

Доброго дня, мене звати_____. Я представляю дослідницьку компанію VoxPopuli і на замовлення ІСАР “ЄДНАННЯ” ми проводимо дослідження “Організації громадянського суспільства, які працюють у ветеранській сфері”.

Це дослідження проходить у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», який реалізовується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень та Центром демократії та верховенства права завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Сьогодні ми з Вами будемо говорити про досвід співпраці Вашої організації/інституції з ветеранськими та дотичними до ветеранської тематики рухами та ініціативами і зокрема про потреби та виклики таких організацій.

Хочу повідомити, що це інтерв'ю є конфіденційним (Ваша особиста інформація ніде не буде вказана та використана). Але з Вашого дозволу, ми будемо проводити запис інтерв'ю, щоб мої колеги могли опрацювати матеріал (отримати згоду).

Якщо Ви хочете отримати результати дослідження, будь ласка, надайте свій e-mail і ми Вам його надішлемо, коли результати будуть готові.

Скажіть, будь ласка, як можна до Вас звертатися.

Блок 0. СЕКТОР ВЕТЕРАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

0.1. Ми би хотіли розпочати нашу із Вами розмову з визначення поняття “ветеранські організації організації, які працюють у ветеранській сфері”. Чи не могли б Ви поділитися, як Ви особисто розумієте ці поняття? Чи є між ними різниця?

0.2. Чи не могли б Ви назвати відомі Вам ветеранські організації і організації, які працюють у цій сфері (на національному та місцевому рівнях). Модераторе, зафіксуйте весь перелік (запитайте про приватні ініціативи, міжнародних донорів).

0.3. Яке Ваше ставлення до посилення формалізації роботи ветеранських організацій? Чи є необхідність в цьому? Чи є потреба впровадження нових політик у ветеранській сфері?

Блок 1. СПІВПРАЦЯ З ОГС, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ

1.1. Розкажіть, будь ласка, як (тематично) Ваша організація/інституція співпрацює з ОГС, які працюють у ветеранській сфері. Як особисто Ви дотичні до цієї діяльності? В чому полягає діяльність Вашої організації/інституції та Вас як її представника?

1.2. На вашу думку, який саме запит/потребу ветеранів покриває ця діяльність Вашої організації/інституції?

Блок 2. ДІЯЛЬНІСТЬ ОГС, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ

2.1. Скажіть, будь ласка, у яких сферах зараз працюють ці громадські організації? Як можна їх розділити за типами? (Наприклад, сервісні, адвокаційні - Сервісні, то які?)

2.2. Результати роботи яких державних інституцій, донорів або громадських організацій Ви вважаєте значущими?

2.3. З вашого досвіду, чи як відбувається співпраця ОГС між собою? В чому вона полягає? Чи можете Ви назвати ветеранські події, про які Ви знаєте? На Вашу думку, чи є додана вартість у мережуванні ветеранських організацій?

2.4. А як відбувається співпраця ГО і влади? З Центральною і місцевою владою? Наведіть, будь ласка приклади такої вдалої або невдалої співпраці.

2.5. Чи співпрацюєте Ви з Міністерством у справах ветеранів? Чи брали участь у конкурсах, або отримували від них кошти?

2.6. Часом ветеранські організації входять у громадські ради - чи знаєте ви подібні приклади? Якщо так, то як ви можете оцінити таку взаємодію?

2.7. Що допоможе працювати таким організаціям більш ефективно? В чому ГО потрібна допомога?

2.8. На вашу думку, що може заважати ефективно працювати ветеранським організаціям?

Блок 3. ПОТРЕБИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОГС, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У ВЕТЕРАНСЬКІЙ СФЕРІ

3.1. Що зараз з потреб ветеранів не покривається? В чому залишається потреба і що можуть робити ГО? А що точно має робити держава?

3.2. Які найбільші виклики нині існують для Вашої організації/інституції у сфері роботи з ветеранами? Що може зробити вашу діяльність, яка пов'язана з ветеранами більш ефективною (*зондуйте: політична воля, людські ресурси, недосконале законодавства, тощо*)?

3.3. Які тематики чи напрямки діяльності у роботі з ветеранами нині не покриті? Чи вважаєте Ви, що зараз актуально здійснювати цю діяльність? Чи вже хтось здійснює подібну діяльність? Який проєктів/напрямків потребує ветеранське середовище?

3.4. Чи можете Ви назвати найефективніші та найнеефективніші організації/інституції, які працюють у ветеранській сфері?

3.5. Якщо загалом говорити про послуги для ветеранів - чи надають їх якісно? (*Модераторе, запитайте про психологічну допомогу, медичну допомогу, соціальні послуги: працелаштування, тощо*)

3.6. Які ініціативи та проєкти Ви плануєте впроваджувати у найближчий час, у яких бенефіціарами є ветерани та їх сім'ї?
Дякую! Загалом я поставила Вам усім питання, але якщо Ви вважаєте за доцільне щось додати - саме час це зробити!

ДОДАТОК 4

АНКЕТА ДЛЯ ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ – НАДСИЛАЄТЬСЯ ОКРЕМО

ДОДАТОК 5

Таблиця IV.1 Які ще проєкти або напрямки діяльності Ви вважаєте перспективними чи важливими на майбутнє / такими, якими Ви би також вважали за важливе зайнятися?

Відповіді респондентів у відкритій формі:

Реабілітація через працевлаштування (власний бізнес). Консультативні послуги (пільги, житло, земля.....). Створення єдиної розширеної електронної бази та електронного посвідчення УБД (+ пластикове УБД з чіпом)

Фізична та психологічна реабілітація, повернення до цивільного життя шляхом навчання, перекваліфікації або працевлаштування

Відповіді респондентів у відкритій формі:

Адаптація до мирного життя, медична та соціальна підтримка, консультативна діяльність, створення бізнес-проектів, здобуття грантів, розвиток приватного бізнесу

Ветеранський бізнес

Групи підтримки для дружин, партнерок та близьких ветеранів, військовополонених та загиблих. Навчання як зустрічати, як чекати. Реабілітаційні тури чи поїздки для відновлення (також для родин військових, дружин, матерів). Реабілітація ветеранів через спортивну активність. Таборові проекти для дітей військових та ветеранів. Підтримка та менторство для дітей загиблих Героїв та тих, хто зникли чи в полоні

Добитися від Кабміну, щоб підвищення до пенсій реабілітованим особам було встановлено згідно з Законом України «Про пенсійне забезпечення» у розмірі 50% мін. пенсії за віком. Добитися від Кабміну, щоб особам, які визнані потерпілими від репресій, встановили підвищення до пенсій в розмірі 25% мін. пенсії за віком

Є потреба у створенні ветеранських просторів у громадах Полтавського району, допомагаю їм консультуванням та навчанням. Працюю з колонією, у якій утримуються засуджені ветерани (спілкуюся з керівництвом та самими засудженими, спільно визначаємо потреби, організовую дистанційні лекції з історії, роблю підбірку ціннісних українських фільмів, шукаю проекти, які б допомогли з українськими сучасними книжками). Приділяю багато уваги національно-патріотичному вихованню студентів вишу, де розташований простір. Допомагаю створенню спільнот дружинам захисників України. Є запит на стратегування розбудови територіальної громади з фокусом максимальної уваги до ветеранської спільноти. Спільно з Міністерством ветеранів обговорюємо можливість співпраці щодо відкриття Центру ветеранського розвитку, у якому можна буде отримати фахову спеціальність «Помічник ветерана». Усі ці проекти поки що рухаються за рахунок власного ресурсу, який банально просто доходить до нуля (як з фінансової точки зору, так і з фізичного, бо немає можливості долучити додаткових працівників)

Нами була розроблений і апробований в Полтавській області Курс з безпеки для лідерів громад. Тому взяли на себе роботу над цим напрямком на стратегічній сесії Коаліції ветеранських просторів. Зараз працюємо над тим, щоб надати ці знання лідерам інших областей, в партнерстві з іншими ветеранськими просторами. Так як в нашій рідній Донецькій області багато деокупованих громад, з багатьма з них співпрацювали ще до повномасштабного вторгнення, зрозуміло, продовжуємо підтримувати їх і зараз, вважаємо це важливим напрямком своєї діяльності. Наша організація брала участь у адаптуванні до українських реалій Керівництва МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Маємо сертифікованих тренерів з впровадження цього Керівництва. Навіть на обкладинці Керівництва фото наших бенефеціарів. Отже, продовжуємо впроваджувати принципи цього Керівництва у своїй роботі і навчаємо робити це інших

Профорієнтація ветеранів. Реабілітація, протезування ветеранів. Фінансова підтримка сімей ветеранів та сімей загиблих

До 2025 року створити можливості для відновлення здоров'я ветеранів/ветеранок в кожній громаді Житомирської області. До 2025 року створити можливості для реінтеграції та розвитку ветеранів/ветеранок, в кожній громаді Житомирської області. До 2025 року кожна сім'я ветерана/ветеранки, сім'ї тих, хто захищає і хто загинув отримають необхідну підтримку. До 2025 року ветеранський простір набуде характеристик центрів стійкості громад із залучення до цього ветеранів/ветеранок. Послуги, які надає Спілка: психологічна допомога, робота з сім'ями загиблих, юридичні консультації, проведення заходів арт-терапії для ветеранів та членів їх сімей, організація дитячого дозвілля для дітей ветеранів і ветеранок, військовослужбовців, для дітей загиблих, бізнес тренінги для ветеранів, які планують відкрити власну справу, майданчики для волонтерських проектів, проведення конференцій та тренінгів

Адаптація та медико-психологічна реабілітація воїнів (ветеранів) війни, Підтримка сімей, які втратили на війні своїх рідних

Відповіді респондентів у відкритій формі:

Адвокація потреб ветеранської спільноти, включаючи потреби членів їх родин сімей загиблих та безвісті зниклих

Адвокація прав людей з інвалідністю, перекваліфікація та працевлаштування людей з інвалідністю

Аналітична та адвокаційна робота

Більше підтримки для родин загиблих Житомирщини

Будівництво та розвиток ВМСУ

Будь-які види ветеранського бізнесу. Фізична і психологічна реабілітація. Юридичний супровід

Ветеранський бізнес (розвиток, навчання, реалізація проектів, створення сприятливих умов для ведення), реабілітація та адаптація, інше

Ветеранський бізнес, кар'єра ветерана, Ветеран – лідер суспільної думки

Визнання ветеранів учасниками боротьби за незалежність України у ХХ столітті, завершення процесу декомунізації, дерусифікації у Черкаській області

Військово-патріотичне виховання молоді. консолідація і координація зусиль ветеранів війни (учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни), членів сімей загиблих (померлих) учасників бойових дій, здійснення та захист їх прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема соціальних, економічних, культурних, інших інтересів, а також національно-патріотичного виховання дітей та молоді

Героїзація та вшанування пам'яті полеглих, пенсійне забезпечення, медичне забезпечення, психологічна реабілітація, юридичне забезпечення

Гуманітарного характеру

Досягнення Перемоги у війні з Рашистами

Дружні відносини з громадою та підприємствами

Дуже багато напрямків

Забезпечення специфічних кадрів психологів для реабілітації бійців

Закінчення добудови музею Лемківської культури в м. Монастириська, Проведення міжнародного фестивалю Лемківської культури

Залучати як волонтерів студентів-психологів, щоб вони отримували практичний досвід, проводити дослідження

Збереження психічного здоров'я населення України

Збільшення кількості послуг, які організація може надавати, залучення нових отримувачів послуг, налагодження української та міжнародної співпраці

Інклюзивний напрямок

Інновації та цифровізація сільського господарства, кластеризація сільської економіки, ветеранське фермерство та кооперація, розвиток сільських територій, врядування, дружнє до фермерства, запровадження підходу LEADER у практику сільських громад, навчання через демонстрацію, демонстраційні ферми

Інтеграція ВПО в приймаючу громаду. Просування принципів гендерної рівності

Кейс-менеджмент

Контроль над закупівлею путівок для лікування та психологічної реабілітації комбатантів та членів їх родин. Грантові програми для розвитку бізнесу для Ветеранів. Забезпечення житлом Ветеранів з числа тих хто потребує поліпшення житлових умов

Маємо план створення проєкту, в якому зможе взяти участь будь-хто з наших учасників (чи учасників інших організацій), що буде розробляти різні напрямлення бізнесу, виробництва, який матиме сегменти реабілітації, оздоровлення, лікування, юридичної допомоги. Це має централізуватися і працювати на благо всіх учасників

Відповіді респондентів у відкритій формі:

Навчання ветеранів в антикорупційній діяльності. Навчання ветеранів у розмінуванні територій

Навчання операторів FPV дронів, Антидроновий захист

Надання постійної медичної та психологічної допомоги ветеранам війни і з Росією

Найголовніше – психологічна допомога та реабілітація поранених військовослужбовців, родин загиблих Захисників України

Налагодження відносин з місцевою владою

Напрямок допомоги родинам зниклим безвісти, родинам ВПО

Об'єднання зусиль та розробка ініціатив щодо реалізації проєктів, які в свою чергу спрямовані на розвиток самодостатньої, патріотичної громади. Координація зусиль та спільна діяльність для досягнення спільної мети, що здійснюється шляхом підготовки та реалізації спільних заходів

Освіта

Охорона здоров'я ветеранів

Партнерства з міжнародними організаціями, зберігаючи при цьому власні цінності

Передача досвіду державі, навчання інших фахівців, передача досвіду на міжнародному рівні

Переобладнати старі будівлі під реабілітаційний центр

Підтримка родин загиблих захисників України, Участь у місцевому самоврядуванні

Побудова житла для ВПО

Повернення з війни, ментальне здоров'я, соціалізація

Посилити просвітницькі заходи серед ЦА щодо можливостей. Підготовка роботодавців до повернення ветеранів, підготовка різних надавачів послуг до роботи з ветеранами

Посттравматичне зростання ветеранів/-нок та членів родин загиблих або зниклих безвісти. Організація літніх таборів для дітей та ветеранів. Садотерапія

Працевлаштування ветеранів

Приймати активну участь у різних державних заходах, відстоювання прав сімей, всебічну підтримку

Проєкти щодо виховання підростаючого покоління для формування української нації, проєкти пов'язані з увіковіченням пам'яті загиблих захисників України

Проєкти, пов'язані з пам'яттю воїнів, що загинули у російсько-українській війні та допомога сім'ям

Профілактика злочинності серед ветеранів, готовність суспільства до зустрічі тих, хто повертається з війни

Психологічна допомога членам організації та їх сімей

Психологічна підтримка родин полеглих захисників, реабілітація матерів, батьків, юридичний супровід

Психологічна підтримка, працевлаштування, навчання та перекваліфікація

Психологічна реабілітація ПТСР тощо

Реабілітація ветеранів

Реабілітація ветеранів та допомога їм, до повернення у мирне життя

Реабілітація і психологічна допомога

Реабілітація інвалідів та ветеранів війни

Реабілітація у будь-яких напрямках. Це дуже великий обсяг роботи для багатьох організацій

Реагування на виклики часу

Реалізація проєктів по медичній та психологічній реабілітації захисників та родин загиблих Захисників

Реалізація проєктів

Реабілітація для родин загиблих

Робити все можливе для нашої Перемоги

Робота з ветеранами

Відповіді респондентів у відкритій формі:

Робота з військовими/ПТСР

Робота з дітьми загиблих, поранених. Робота з наслідками ПТСР та реабілітації хлопців, робота з сім'ями ВПО, екологія

Розвиток бізнесу ветеранів

Розвиток громадянського суспільства

Розвиток дітей шкільного віку, військово-патріотичні клуби, де долучаються ветерани і навчають молодь, яка прийде нам на зміну, проведення таборів, польових зборів, навчання військової справи за сучасними технологіями, зробити обласних відповідальних з цього надважливого розвитку молоді

Розвиток місцевих медіа, екологічні проекти, культурні проекти

Розширювати перелік послуг, необхідних для реабілітації учасників бойових дій та людей, постраждалих від війни.

Соціалізація та адаптація в період війни та після її завершення, проведення заходів (лекцій семінарів, тренінгів), створення дитячих таборів, заходи спрямованих на реабілітацію

Соціальна адаптація та реабілітація ветерана, працевлаштування та допомога

Соціальний захист ветеранів

Соціальний захист, психологічна підтримка і реабілітація учасників бойових дій, підтримка сімей загиблих вояків

Соціальні, житлові, медичні проекти.

Соціально-психологічна допомога ветеранам, зокрема російсько-української війни

Соціально-психологічна реабілітація ветеранів війни з Росією, інвалідів внаслідок війни, членів сімей загиблих військовослужбовців, національно-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді, увіковічнення пам'яті про загиблих військовослужбовців у російсько-українській війні
Співпраця з громадськими організаціями цієї війни

Спорт реабілітація ветеранів, підтримуючи кола для сімей ветеранів, підтримка родин загиблих героїв

Створення інтерактивної та розвантажувальної складової. Наприклад проведення іпотерапії, створення спортивного клубу або гуртка за інтересами для ветеранів, курси англійської мови або інші навчальні курси. Тобто створення середовища групової взаємодії яке дозволить ветеранам отримувати відчуття спільного досвіду, об'єднуватись у ветеранську спільноту, повертатись до цивільного життя перебуваючи у колі людей зі схожим досвідом

Створення на базі установи медичного супроводу для ефективної фізичної реабілітації

Створення онлайн школи вивчення англійської мови у співпраці із американським університетом для дітей військовослужбовців, які зараз знаходяться на фронті і для ветеранів.

Створення сучасного реабілітаційного центру. Створення спортивних центрів для ветеранів.

Центри онлайн-консультацій та психологічної допомоги

Структурування місць загибелі ветеранів. Створення умов для перекваліфікації у мирне життя.

Робота з дітьми ветеранів, їх навчання.

Сфера охорони здоров'я та соціальна сфера

Тематика соціального та доступного житла для населення України

У першу чергу психологічна підтримка ветеранів російсько-української війни, забезпечення ветеранів, особливо інвалідів, у безкоштовній належній реабілітації, що зовсім у плачевному стані, Закон України «Про статус ветеранів війни та їх соціального захисту» фактично не діє

Фізична реабілітація ветеранів (відкриття тренажерних залів), посилення напряму сприянню працевлаштуванню, створенню/розвитку власного бізнесу ветеранами

Юридична підтримка, історико-просвітницька діяльність, впорядкування могил загиблих воїнів.

